

Josef Dávek

Lelio a Pro delfína

Městská knihovna v Praze

ůjčujeme:

knihy / časopisy / noviny / mluvené slovo /
hudbu / filmy / noty / obrazy / mapy

přístupujeme:

wi-fi zdarma / e-knihy / on-line encyklopedie /
e-zdroje o výtvarném umění, hudbě, filmu

ořádáme:

setkání s autory / přednášky / koncerty /
filmová představení / výstavy /
aktivity pro děti a jejich rodiče / čtení

www.mlp.cz

knihovna@mlp.cz

www.facebook.com/knihovna

www.e-knihovna.cz

Lelio
a
Pro delfína

Josef Čapek

Znění tohoto textu vychází z díla [Lelio; Pro delfína; Stín kapradiny; Kulhavý poutník](#) tak, jak bylo vydáno v Praze nakladatelstvím Lidové noviny v roce 2005. Pro potřeby vydání Městské knihovny v Praze byl text redakčně zpracován.

Text díla (Josef Čapek: Lelio a Pro delfína), publikovaného [Městskou knihovnou v Praze](#), není vázán autorskými právy.

Vydání (obálka, upoutávka, citační stránka a grafická úprava), jehož autorem je Městská knihovna v Praze, podléhá licenci [Creative Commons Uved'te autora- Nevyužívejte dílo komerčně-Zachovejte licenci 3.0 Česko](#).

Verze 1.0 z 19. 1. 2018.

OBSAH

Předmluva	6
Lelio.....	3
Lelio.....	8
Rukopis nalezený na ulici.....	10
Plynoucí do Acherontu	16
Opilec.....	25
Záchrana.....	30
Veš.....	37
Syn zla.....	43
I.....	43
II	47
III	49
IV.....	52
V	53
Pro delfína	56
Archanděl před houpačkami.....	57
Závojeová tanečnice.....	60
Zpěv z temného kouta.....	63
Trpělivost.....	66
Sestup z Araratu.....	70
Severus.....	72
Okradli chudého.....	79
Ediční poznámka	82
Život a doba spisovatele Josefa Čapka v datech	83
První vydání knih Josefa Čapka	85

Předmluva

Na soudobé karikatuře O. Mrkvičky, publikované v roce 1937 u příležitosti 50. narozenin Josefa Čapka, je oslavenec obdařen dvěma tvářemi a dvěma páry rukou, ve kterých drží na straně jedné paletu a štětec a horlivě maluje, na straně druhé pero a papír a soustředěně píše. Kresba vystihuje píli a nasazení, s jakými Josef Čapek tvořil. Na poli výtvarném po sobě zanechal množství maleb, kreseb, ilustrací, knižních obálek a grafik, jevištní výtvarné návrhy atd. Neúnavná byla i jeho činnost ve světě psaného slova – publicistika pro Lidové noviny, práce z teorie výtvarného umění a v neposlední řadě dílo literární, které nyní čtenářům předkládáme.

Připojujeme tak Josefovo dílo k dílu Karlovu, které bylo vybráno ke zpracování do elektronické podoby již v roce 2009 v samých začátcích digitalizace v Městské knihovně v Praze. Tehdy za projekt „Karel Čapek on-line“ získala MKP ocenění v soutěži Knihovna roku v kategorii „významný počín v oblasti poskytování veřejných knihovnických a informačních služeb“. Druhé vydání díla Karla Čapka s novým redakčním zpracováním nám umožňuje oba bratry představit společně, tak jak tvořili a v soukromém i veřejném životě k sobě patřili.

Přejeme vám hezké čtení.

Redakce MKP

Lelio

Lelio

Ta hynoucí tvář je tvá; utrpení ji označilo a na čelo její položilo stín křivd dosud nesplacených. Její rty jsou zvadlé zlo a zkaženost a víčka jsou sklopena, protože není již na světě ničeho, na co by tyto oči chtěly pohleděti.

Naposled, znovu a nadarmo vracející se pohnutí! Úzkost svrchovaná a bezpříčinná odloučila tuto ubohou duši ode všech radostí bytí a unesla ji, bezmocnou, plačící palčivou trýzní a rozeznělou jediným tónem nezadržitelné bolesti, do středu nicoty.

Vše, co žiješ, je bázeň a zjitření a již nemáš ničeho svého. Duše, spící prázdňým snem, a necitlivá těla, rozpjatá na operačních stolech, vy budete vzkříšeny, *já však nejsem uspán* a žiji stonásobnou úzkostí! Chloroform jsou tyto čtyři prázdné zdi, chloroform je němá skvělost nehybně letního žáru, chloroform je žalný zvuk varhan, tajemná dvouhlasá virgule, hřbitovním vápnem, zsinálými sloupky a stupnicemi bílí jejich hudba stěny tohoto interiéru, odloučeného od celého světa. Já však nejsem uspán a můj duch vzlyká bázní, odnášen z pravé tvářnosti světa na temných křídlech smutku. Tvá přítomnost jest jen poslední bolest hynutí a odcházení, a kde jsi přebýval v radosti, květiny jsou zvadlé, tvoje nástroje jsou opuštěny a na tvé knihy se uložil prach.

– Štíhle vyrůstá, zelené listy se rozvíjejí a sklánějí k zemi, vzhůru zvolna se rozvíjí a vznáší smutná škála, lomená, mrtvě nývá a slavnostní svou vznešenou neradostností, a na útlé lodyze již rozkvétá, živí se z napětí tvého fascinovaného srdce, ach, zvolna trhá ti duši ten němý hypnotický rytmus, zvolna rozvíjí se bledý květ lilie. Kéž by jí nebylo, kéž by nerostla, kéž by byla v některé daleké zahradě nebo kdesi na oltáři, kéž by byl ten květ ze zinku a natřen bělobou! To zjevení vyrostlo z tvé úzkosti, již nemáš síly a přál by sis umřítí.

– Když jsi byl malý chlapec, tiskl jsi čelo na okenní tabule, dole hrály si děti a ty jsi plakal... Lidé přicházeli a blahopřáli ti... Jsi již stár a ta hynoucí tvář je tvá...

Procházeje propastí života jsem zmrazen v zakletí mezi míjejícími stěnami šťastného bytí, kterých nevidím, pohlížeje v beznaději na marný a nepřekročitelný závěr svého života. Tu osud se naplňuje a uzamyká. Tu je místo běd a ztroskotání a ničeho již není přede mnou. Když všechen duch je jasný a myšlenka se rodí světlem, já zde jsem *strašně izolován*, zavržen do klína nicoty, zastíraje si oči před podobami zmaru, bolesti a zoufalství.

– Z úzkosti té duše se zjevila smutná tvář, její ústa byla truchlivě skloněna a z jejích očí, zářících němou něžností, zvolna, nezastavitelně a bez konce se řinou slzy, a nehnutá tvář té nejlaskavější milenky je hoře a útrpnost nad tvou bídou, a ona ústa, jež toužil jsi líbatí vždy v lásce a radosti, byla mrtva a zavřena, protože nechtějí vyslovit lítost a beznaději, a ty oči byly truchlivé a plakaly němě a palčivě, a ty rty byly smutně skloněny a milovaný půvab té tváře byl proměněn v samu žalost a tesknotu věčné ztráty.

Kéž by sestoupily zářivé bytosti, mužní andělé v jasném šatě a ušlechtilého výrazu tváře, a jejich příchod by vzbudil v tomto pokleslém duchu paprsek rozsvěcující se naděje. A kéž by zvolali: *Zvítězil jsi! Jsi vysvobozen!*

Rukopis nalezený na ulici

Proud, kam jsme zřeli, prchl v dál
a vlny jeho neuzříš zpět jít:
 stojíce však,
 zpět točíme zrak,
jak hrobky značící naději, žal
i strach, vše, co zmizelo a prchlo v cval
ve chmurném úsvitu žití!
Shelley

Ty, jenž jsi sklonil oči k těmto řádkům a nasloucháš slovům přicházejícím z dálky, ale přece ještě z tvého světa, já nemohu před tebe předstoupiti pevným a hlasitým krokem a učiniti se jasně viditelným.

Co bylo mým životem, je tu pouhými slovy, zakletými ve značkách písma. Jsou to jen slova, co čteš; mezi ně a na průmětnu stránek vstupuji krokem vratkým a mátožným. Kéž by se otvíraly tyto stránky životu většímu a věčnějšímu, než je můj! Ale uzříš-li mne na nich spíše podobnějšího přízraku než člověku, snad zaslechneš ještě tichý vzdech srdce právě tam, kde před tvým zrakem bude zdánlivě hasnouti zborcený stín.

Jsem člověk slabý, pouhá žilka rozpjatá na kříži.

Jako u jiných trvalou vnitřní pohotovostí jest odpor a síla, tak já jsem opoután nepolevující bázni. Prozřetelnost, která podle svrchované potřeby odívá zvířata i lidi necitelnými krunýři a ostny, dravou pohyblivostí a ostrými drápy i zuby, zbavila mne postupně veškeré tvrdé i útočné ochrany, s níž jsem se zrodil, a nyní tu stojím obnažen a citlivý jako živá rána. Strohá existence věcí mne trýzní, ostré úhly bolí, světlo svírá, plný prostor mne utlačuje a v prázdném jektám a mám závratí. Trpím halucinacemi, chodím plíživě, těsně ramenem přitisknut ke zdi, a chvěji se ve světě jako osika, často ani nevím proč.

– Ach, což mne hned za narození, křičící a hladové nemluvně, podobné všem jiným, nezavinuli do zástěry, abych měl na světě štěstí? Nesloužili všem pověrám, nebyl jsem dosti milován a nežehnala mne matka tak často na čele, ústech i hrudi křížkem? A nevzpíral jsem dosti svých drobných pěstí za vším, co září a co se leskne? A dosti se nestarali, abych se někdy něčím stal, což jsem se ničemu neučil?

Což jsem nebyl dosti dobrý ani dosti zlý? Nesnil jsem také o štěstí, o bohatství, slávě a moci? A netoužil jsem pak dosti hořce po malém štěstí a malé slávě a nakonec jen po tom, abych pouze byl živ? A dosti jsem se neponižoval, nenapáchal dosti zla a lsti, nemučil jsem si mozku kalkulacemi a nevysoušel srdce závistí a umíněním a nechvěl jsem se vyčerpáním? Nebděl jsem v nocích, nenabloudil se do úpadu v palčivých výčitkách, což jsem o záchranu dosti pokorně neprosil?

* * *

– Jako každý náboj nesrazí cíle, jemuž jest určen, a balvan, řítící se z vrcholku hory, nerozdrtí vždy pastýře, když si vroubkuje hůl a přemýšlí o povětrnosti uprostřed svých stád, stejně každé neštěstí, padající jako temná hvězda z klína osudu, nesetká se na své zhoubné cestě s obětí, již by se dostatečně prokázala veškerá jeho ničivost. A jako peníz, vržený do žebrákovy čepice, padne mimo nebo květina, dopadlá v láskyplném zmatku k nohám, může zůstat nepovšimnuta; jako záchranné lano nedosáhne vždy k ruce tonoucího, nebo kdo je čekán, nepřijde –

– tak z nezodpovědného klína věčnosti se odpoutávají osudná schémata šťastných i neblahých dějů a stala by se lidskou skutečností, kdyby někdy nepadala do prázdna.

* * *

Andělé před zářivou přítomností boží tváře snad neznají pochyb a provždy vyčtou v ní její nekonečnou dobrotu (ač i někteří z nich – často bylo mi toho vzpomenouti – kdysi se vzbouřili v odboji), ani ďábel nepotřebuje věštbý, zda se mu podaří zlovolný záměr, neboť učinil

všechny své neselhávající přípravy, aby jej uskutečnil. Ten pak, jehož život jest jako krásná pohoda, kdo nikterak nepomýšlí pokoušeti osud, nechť je spokojen, dosvědčí-li mu předpověď, že obdrží peníze, že nepřijde nemoc a že je od svých nejbližších milován; nechť podniká své cesty v příznivý den a varuje se vody či ohně nebo proradného přítele, dostalo-li se mu důtklivé výstrahy.

Vy všichni, jimž povždy určena sudba příznivá, vztáhněte směle ruku! Se zvědavostí mile dychtivou, neboť máte ve svůj jasný život důvěru, vztáhněte rozevřenou dlaň k osudu, dejte z ní čísti i chiromantovi, kde já bych si obě ruce skryl na nahém těle a prchal bych v úzkosti. Můj život, vím to, mi již nenáleží, ale ještě jsem živ! Co by vyslovil hlasitě, znělo by jako kletba; ze ztracených, ostrých a krutě rozervaných rýh mé dlaně mohl by vyčísti odhalení, jež by mi vzalo poslední naději, a z mého písma vyčetl by grafolog charakter osudný a zavržený. Nešťastnému se lije olovo v slzy a kříže, ptáci v jeho blízkosti mění svůj let v zlověstný směr a smíšené karty by se seřadily v sled, jímž osudně se dá neštěstí.

Lépe však je neptati se, neboť pro ty, kdož spouštějí svůj vratký člun po řece slz, která jest ustavičně v povodni, pro nešťastného přichází z budoucna paprsek černý a ničivý jako jedovatý plyn.

Můj život mi nenáleží, ale jsem ještě živ. Mně se napsal osud příliš jasně na tvář i na tělo, poznamenal mne, používaje ostře svého rydla a několika málo barev, jako je šed', šed', slabost a třas.

* * *

Jakže, znamenán! Čemu může podlehnouti toto urputně nízké čelo, zakryté tvrdě ježatou hřívou až dolů k vystouplým obloukům obočí, tyto zeleně světélkující oči a krvavé nozdry a hrotitě krutý chrup, vypilovaný uměleji, než by dovedly pilníky divochů lidožroutů?

Znamenán! Což může planě a nadarmo zaniknouti tento sličný a zároveň silný zjev? Toto mramorové čelo učencovo nebo vojevůdcovo, ověncené kučerami, jež jsem vzal nevinnému děcku, a tyto nejsladší oči, které jsem vyloupil lani a zasadil místo svých zlých, označeny záhu-

bou? A ona svěží ústa, která jsem kdysi večer ostrým nožem urval mladé dívce, když samotna se procházela v zahradě, ty něžné rty, jež – ó výčitko věčně žízňivá! – jež ve spěchu, než jsem si je nasadil, jsem zapomněl dříve políbiti? A ta šije, ta ocelová šije, kterou jsem ukradl, neboť dříve ji nosil sám Carpentier¹, a lehké nohy, ty okřídlené nohy, o něž jsem oloupil Karsavinu², a ona atletická mužnost, kterou míval Sam Mac Vea³?! –

– Odpusťte. Mějte se mnou strpení, jestliže lžu a blábolím. Jsem jako mnoho jiných. Slabý a ošklivý, kalný bídný stín. Jsem pouhý muž z ulice, s rezignovaným výrazem těch, *kdož jsou odsouzeni věčně doufati*.

– Bojovníka zhubí střela, námořníka bouře, dělník hyne svou prací a dobrodruh mstou. Motýl i květ zanikají láskou a plodností, led se rozpívá v paprsku a kámen věky se mění v prach. Pochopte a litujte, chcete-li, snad musí tak býti: na svém místě a po svém vyplnění. – Jestliže trpíš, bolest pozvedne tvou tvář a hrůza rozevře ti oči dokořán a dají ti spatřiti smysl a příčinu tvého neštěstí. Viděl jsem svůj život, ztracený jako odvátý list, a pravím, že jsem jich nepoznal: vycházejí a vracejí se k nedostupné mocnosti, jež se zdá slepou a bezcitnou k lidským kletbám i modlitbám.

* * *

– Kdysi, skrývaje vychladlé ruce v rukávech, stál jsem za lijáku v průjezdě a v závoji padajícího deště jsem zřel sám sebe, jak svlékám si kabát v pokoji, v němž jsem nikdy nebyl.

Často se mi přihodilo, že jsem viděl otevřené okno, květiny na stole nebo záhyb látky, že jsem zaslechl úder do kláves, slovo, dohasínající zvuk, zažil okamžiky a vnitřní hnutí za neodbytného pocitu, *tak silného, jako bývá vzpomínka na minulé*, že tyto zlomky někdy a jinde budou bližší mému životnímu vědomí. Ach, co to je? Vídal jsem věci, jež jsem

¹ Georges Carpentier (1894–1975), francouzský boxer. *Pozn. red.*

² Tamara Platonovna Karsavina (1885–1978), ruská primabalerína. *Pozn. red.*

³ Sam McVey (1884–1921), americký boxer. *Pozn. red.*

miloval, a přece mi nenáležely, a nemohl jsem se k nim přiblížit v potěšení. Vzdalovaly se ode mne jako pouhé připomínky, neboť povždy mne před nimi znepokojovalo tušení, že se s nimi setkám jinak, za okolností těsněji spředených s odpoutaným vláknem mého bytí.

Mé vědomí náhle se odpoutávalo a moje pozornost odplyvala ode všeho okolí, a zjevovaly se mi nejružnější vidiny (εἰδωλα⁴), obrázky, které mizely a bledly, aby se kdykoliv a nenadále vrátily, smrtelně přitažlivé jako v hypnóze snu, pravdivější a silnější než každá přítomná skutečnost. – Třeba jsem viděl muže, pokojně navracejícího se k domovu, jindy seděl u stolu, a odkládaje knihu, podepřel si hlavu rukou; na stole byly dva koflíky; nebo – ach, nesčetněkrát – bleděmodrý pokoj a v něm muž se svěšenýma rukama pln lásky pohlíží na ženu, jež zrovna promluvila; její ruka ještě je poněkud vztažena. Neslyšel jsem těch němých slov, ale v srdci se mi rozechvěl jejich vzdálený přízvuk a rozložil se zároveň v nejasnou vřelost a bludný nepokoj.

Objevovaly se zlomky až trýznivé ostrosti: něžná krajka v zápěstí, vlna vlasů, mdlá běl látky, útěšná, žensky konejšivá čára, mužův temný trup a tvář zcela nepřehledná, tvrdě a divně blízko. Vyklonily se z vize tak těsně a naléhavě, že mne vždy zamrazilo, neboť jsem cítil, že jsou to nepochybně události z mého života; ale nikdy se nestaly, nebyly vzpomínkou. V okamžiku, než zašly, zjasnily se obrazy ovzduším míru a srozumění; jako kdyby se zastavila tekoucí voda: chvíle se zdála jako naplněním a tichým vykoupením z mnohých dočasných zdání a marností.

A když můj život nezadržitelně se stával beztvarou prázdnotou, do níž se propadaly tisíce náhod, odváte naděje a všechno teskné tkanivo zmařených dnů, jako poslední věc zůstala mi schopnost věřit v tyto vize. Jakkoli přicházely samy a nevolány, v nocích beze snu, nad tekoucí vodou, mezi davy, před očima zakrytýma dlaní, mohl jsem je přivolati kdykoli, provázeje mučivou účastí jejich příchod a odcházení ve směru snu. – Spatřili jste muže, plížícího se nepravidelným krokem podél zdí tiché ulice, opřeného o některé domovní dveře, jako by někoho očeká-

⁴ Eidola = obrazy, vidiny, přízraky, u Platona eidos (ideá) = ideje. *Pozn. red.*

val – ale nikdo nepřichází; přechází křižovatku, neobchází kalužin, nedbaje koní a vozů; zastavuje se jako v těžkém zamyšlení, a nadarmo budí ho lokte chodců, nadarmo prší, pro něho není úpalu ani stínu; marně jsou na něho zdáli upřeny vyčítavé oči rodičů, neboť i on – příliš zřejmě – je synem ztraceným, zbytečně měří ho oči lhotejné i soucitné, bázlivé zornice dětí i světla uličních svítilen a lamp.

Neodbytný vnitřní hlas mu praví a přesvědčuje: Tyto obrazy, stále a nezměnně se ti zjevující – nechť již je tvůj život jakýkoli –, jsou jedinou a nejvlastnější pravdou tvého života. Hypnotizují tě a svírají tvé srdce jako tušení, protože jsou skutečností, připravenou v klíně budoucnosti, skutečností, kterou prožiješ. – Přítomnost, na níž zříš své bytí se odrážeti jako hynoucí stín, je pouze přechodným zmatkem. Není jinak možno; kdesi před tebou jsou určeny cíle, vztyčující se v cestách tvého osudu prozatím jako přízrak; bylo ti dáno pohlížeti předem na jejich zrcadlení: jdi a žij! jsou tvé! setkáš se s nimi, aby se uskutečnily. Čekají – ano, též ty čekej –, aby se vyplnily. – Neboť tento muž volně vracející se k domovu, vydechující v smíru a pokojném srozměnění, to jsi ty; a oním mužem pohlížejícím v lásce na ženu, jež právě promluvila, jsi rovněž ty! To vše je tvé. Jsou to určené chvíle, kdy mnoho se naplnilo, kdy tvá duše se rozpozná, rozpomene a promluví. Uslyšíš ji vysloviti *ano* hlasem jistým a bezpečným, jako by nadešlo toužené a zasloužené shledání. Stalo se, čeho bylo žádáno a co bylo určeno. Tu poznáš, že vše je dobře, že nemohlo býti jinak, a pocítíš, že nyní, konečně!, vproudil tvůj život do tebe tak důvěrně a pravdivě, jako by byl vlastní krví tvých žil.

Ach, muž vydechující v bezpečí a míru, vysvobozený láskou, onen muž obrácený k ženě ve spolubytí, jež proudí v něm blízce jako krev vlastních žil: to měl jsem býti já! – *Já však jsem sám!* – Jest ještě mlád; jeho ramena lehce se vznášejí; jeho oči jsou čisty – běda, *příliš pozdě již*; ztratil jsem svůj čas! Moje ramena jsou blátivá bídou, mé tělo hyne, oči zapadají kalným hořem a v mém srdci není souhlasu a rozpomenutí, ale propastná zátopa lítosti a zklamání.

Plynoucí do Acherontu⁵

Některé povídky zvláštního rázu, kde lidské srdce je vyprovocováno řadou dobrodružství nebo stavem až nadpřirozeným ke konečnému spočinutí a štěstí v trvalé lásce, zaokrouhlují se v závěru do věty: „– a život jejich byl nyní jako sen.“ Jsou to slova touhy, protože mají vyvolat představu života očištěného, již neotřásaného nárazy z jakéhokoli cizího světa. Chtějí vyslovit ideál žití dokonale splněného, život úzce soustředěný, ale vysvobozený.

Člověk velmi nešťastný prožíval až do nemožnosti utrpení, že jeho život nebyl jako sen, že v něm bylo příliš mnoho tvrdé skutečnosti. Učinil sám svým útrapám násilný konec, protože jak byl o tom přesvědčen, ničeho jiného mu již nezbývalo. Tento neznámý (nesejde po tom, aby měl jméno) nebyl ani člověk zcela obyčejného druhu nebo slabá duše; snad to byl muž světu rostlý, který se uměl světem dojímati, měl svoje myšlenky a vnitřní požadavky, jež by ho v šťastnějších okolnostech snad provedly životem k jistému zdokonalení.

Jeho případ nebyl neobyčejný. Stává se až příliš často, že lidé se vysilují marně v boji i v touze o zlepšení svého osudu, až se jim zdá, že vzchází jediné a poslední poznání, že již nikdy volně nevydechnou a že *již si nemohou pomoci*. Tohoto člověka pohlcovala bída a umořovala ho do krajnosti. Jinak by se neodhodlal umřít, protože jeho vůle k životu byla houževnatá a docela hladová jako u většiny lidí, kteří jsou životem zkráceni. Jeho poslední dny se zavíjely nezadržitelně do tak nevýslovné bídy, že již nemohly přinést obrát, nějakého příznivějšího okamžiku, kdy by se mu podařilo skočit na pevnější půdu a nějak se zachránit z toho pohybu beze slitování, který ho zanášel přímo do středu nejhlubší nicoty.

⁵ Acheron – podsvětí řeka Vzdechů a žalu. *Pozn. red.*

Ten muž byl si dobře vědom svého bídneho stavu a nevemlouval si ničeho lepšího. Nedostatek a utrpení jsou důtklivou skutečností, jejíž studený dotyk přivolá vždy k sobě člověka, který se toulá bez cíle, protože nejí a nemá kde spát, jak by se ve svém bloudění po ulicích zapomněl a rozesnil do jasnějších kruhů života. Cítil až příliš neodbytně svou bídu, svůj hlad, nemoc a zimu, z čeho stále beztvárněji se slepoval jeho šedivě hadrovitý život. Vedle této tvrdé skutečnosti se zdály všechny ostatní krásné obrazy života přeludem a snem. Pozoroval proudění ulice a vzpomínky z existence kdysi lepší přivedly ho ke schopnosti jasnozření, kdy mohl proniknouti za obsažné stěny z kamene a oken a odhadnouti za nimi bohatý život a milé obrazy domácího života. Skvělost světla, pohybu a přepychu a všechna svrchovanost velkého města, ten hučící a jemně chvějící se život, který ho míjel a nepojal do svého zkouzleného rytmu, jsou jen předmětem vidění. Jedinou skutečností bylo jeho vlastní bytí, studený pocit opuštění a hynutí.

Pak je lépe vstoupiti do života neskutečného.

Tento muž by byl snad brzo umřel, i kdyby neskočil do řeky, protože bída by ho sama dorazila. Byl asi v prostředních letech. Okolnost, že se utopil, může ukazovati k tomu, že nepocházel z lepších vrstev, než klesl do nedostatku; mužové z tříd lépe situovaných obyčejně umějí plovati. Sebevrah nezanechal po sobě nijakého dopisu nebo vysvětlení a jeho prádlo nemělo jediného stejného monogramu. Proto trvalo dlouho, než mohlo se zjistiti jeho jméno, jež by ostatně nikoho blíže nezajímalo.

* * *

Ti, kdož přecházejí po mostě u Národního divadla, který je velice krásný svým okolím, nejsou zvláštní třídou lidí; jsou nejrůznějších stavů a povah a mnozí z nich projdou tudy jen příležitostně. Přesto není nijak fantastickou myšlenka, že aspoň po malou chvíli, strávenou na mostě, stávají se jinými než třeba chodci ulic. Požívají krásné podívané a mají pro sebe širokou volnost vody a celého prostoru kolem. Přecházejí do jisté míry na chodnících zavěšených mezi nebem a zemí a z toho pře-

chodně vzcházívá pocit jisté rozkoše, svěžejšího životního rytmu a přeletné oddání se skoro poetickým myšlenkám. Toho všeho lze pocítiti zvláště za časného jara, kdy voda se rozlévá od Braníka jako stříbrně blyskotající se záře a vplouvá skoro slavnostně do Prahy, co na mostě vane lahodně mladý vítr, který se zdá plným dráždivých svodů, slibů a ujištění.

Vyskytne-li se na vodě cosi, co by stálo za podíváním, je tu vždy někdo lelkující u zábradlí, kdo zalarmuje i ty, kteří by si jinak nechali ujíti zajímavé divadlo a byli by přešli kroky bezmála okřídlenými.

K malebné scenerii Vltavy náleží prospekt obou jejích břehů, ale důvěrnější složkou jsou vlastní nábřeží. Je možno představit si krajinu podél řeky od Vyšehradu až ke Karlínu jako vzdušnou chodbu bezhraničného kouzla. Mnozí prochazeči to dobře vědí. Prostor odražený ve vodě se zdvojnásobuje, prohlubuje se a procházíte se tu mezi dvojí oblohou. Někdy tu přejdou lidé zcela podivuhodní, a stává se, že se tu vyskytli i lidé nadpřirození. – Odpoutaný pramének vlasů se rozechvívá vánkem a na spanilou šíji se snesl lupínek akátového květu. Nebyl to větrný polibek stromu ani boha; viděli jsme, jak zavřel oči v okamžiku sladké rozkoše; člověk se zamiloval jen na chvíli a podařilo se mu políbiti květným lístkem, tolik něhy bylo v jeho vroucím přání.

Návštěvníkům nábřeží jsou vyhrazeny zvláštní rozkoše a byli to někteří z nich, jimž byla také poskytnuta zvláštní podíváná, o níž bude se vypravovati dále.

* * *

Kdysi viděl jsem obraz představující utonulou a vždy jsem se domníval pod vlivem tohoto zobrazení, že smrt utopením může býti z nejsubtilnějších a že sebevrazi, vznášející se na vodě, zůstanou plavnou pápěrou lidského zoufalství, i když jsou vytaženi na zemi. S těžkou spěšností a mocným rozkročením rybářů silně kontrastuje lehounce bělavý zjev utonulé jako smutný praporek mezi dynamickými masami života. Později poučila mne vlastní zkušenost, že by bylo možné zobraziti takovou scénu způsobem zcela jiným. V Paříži, v podzimním čase a zvláště ve

dnech, kdy nepřetržitě padala jemná prška, postihovala mne toulavá mánie, a tu jsem ponejvíce bloudíval po nábřežích Seiny. Za takové procházky jsem se nahodil zrovna, když u Pont des Arts vytahovali z vody utonulou. Byla to žena starších let, oděná černým šatem. Mokrá tvář, jak se zdálo, mluvila o slzách prolévaných v hlubokém neštěstí života a její obličej byl jako tuhá maska, na níž s krutou nahostí bylo napsáno bolestné odhodlání, hrůza a beznaděje. Oděv zplihle a v ohavných záhybech se lepil na tuhé údy, jež byly strašně těžké, nepoddajné a dvojnásob nemotorné jako páky zničeného stroje. Tato žena byla ze všeho nejtěžší; když jsem se rozhlédl, řeka letěla lehce jako závoj a nábřežní domy za vodou byly sotva hmotnější než matná šed' na ocelové břitvě. Obličejové diváků se trhaly a splývaly v prostoru, a lidé, zaměstnávající se kolem utopené, prohýbali se a vlnili jako dým a hmoždili se s temnou mrtvolou, jež do jejich mlhavé přízračnosti umíněně nastavovala své urputné údy. – Bylo to jako tiché drama nenávisti a opovržení mrtvého světa k živým. Dotyk, s jakým ten mrtvý svět podával svou kamennou cizotu, byl příliš důtklivý a zlobný a také v našem soucitu se probouzelo vedle bázně jisté nepřátelství.

* * *

Dříve než se vrátím k vlastnímu tématu, musím tu zaznamenati příběh jistou měrou paralelní, který se mi nyní neodbytně vnucuje ve volné souvislosti s vlastním jádrem tohoto vypravování. Pokusím se podati ho zde tak, jak se vrací v mých vzpomínkách; byť by se ten nárys mohl mnohému zdáti pouhou fantastickou divagací⁶, domnívám se, že i fantazie může někdy vystihnouti pravou povahu případu ve směru reálném. Připojení bezesmyslných elementů k holému faktu má právě dokázati, že mládí a půvab nemohou býti smrtí tak úplně zmařeny. Tento život chtěl by se ještě vrátiti; nějaká nepodlehlá síla trvá v nich na čas i po smrti, pokouší se vyrvati aspoň pro okamžiky z temného klína nicoty a vysiluje se ve vášnivých útocích, aby se i přeletně dotkla

⁶ Odchýlení od tématu. *Pozn. red.*

zdání života. Květiny, položené do rakve mladé zesnulé, vyslovují důtklivě a žalně tu touhu, z mrtvého chladu se vzepne vlna té síly, vžehne se jako plamen do lítosti a pláče nad rakví a zachvěje se jako klam nebo připomenutí, aby hned zase byla pohlcena ledem zásvětí.

Do Vltavy se vrhla mladá dívka, a ještě dříve, než mohlo se zjistit její jméno a bližší okolnosti, pronesly noviny správný dohad, že příčinou sebevraždy byla nějaká přehánka lásky. Skutečně, tragický živel, který se přesmekl jen jako zášleh stínu přes nevinnou jasnost jejího mládí, neměl se státi osudným. Přeletěl by beze zmaru, ale stalo se, že prudce ji pomátl, a příliš citlivá dívka pohrdla životem skoro z nedorozumění. – Malá hádka nebo překážka přivedla ji v prvním pobouření k vodě, a snad v tom bylo i něco koketního nebo mladý, svou vlastní krásou opilý život chtěl sám sebe pokoušeti a hravě svévolným skokem dotknouti se hranice smrti, a již se zahubil.

Nyní ji chová Vltava a ve vodní říši je klid a chladné zkolébání spánku beze snu. Ještě nepřišel čas, kdy řeka ji vydá a navrátí do tváře světa; zatím může tiše spáti.

Nad vodou se střídá zvolna den s nocí a hlubinným šerem přízračně se sunou mdlé smyky denního jasu, než opět se uloží přisvit noci, ztracené hvězdy, třesoucí se v šumotu vln, a smutné komety nábrežních a mostních lamp. Z vody vyplynul pohled utonulé, teskně se zachvěl na vlnách a zase zapadl do hlubin. Je modrá noc, nábreží jsou pustá jako stěny rakve a po nich se plouhalo několik stínů, někdo nemůže spáti. Utonulá se bála a její pohled klesl zase do vodní tůně. – Po břehu přešel Jack Rozparovač, má nabroušený anglický nůž s devíti želízky, polyká svoje hořké slzy a mluví k sobě o lásce; jeho hrud' je zprahlá vzdechy – a on lomí rukama ve věčné touze lásky. Modrá noc se sklání jako tichý úsměv, ale přízraky nemohou spáti. Po nábreží bloudí Fantomas a nemůže nalézt stínu svého věrného pronásledovatele, nepřitele smrtelného, který ho očekává na druhé straně řeky. Noc i řeka znenáhla klesají do nekonečna a nemohou se nalézt ještě ani pak v mrákotách rána a nemohou druh bez druhu žít; nadchází den, a ještě se nesetkali a změnili několikrát svoje přestrojení.

Zase je noc a voda se zavřela v temnotách jako hrob, tak černá noc, jaká již dávno nebyla; dnes žádný její zásvit nevyhledá v hlubinách utonulé a ona se neprobudí, aby se rozhlédla z vody pohledem, chvějícím se na vlnách. Ale tma se rozezvučela nejtišším pláčem, na řeku prší, a veškerý ten kraj zní jako stříbrný a skleněný šepot harf, jaký mohou slyšeti jen andělé. Nad řekou táhne déšť, prší tisíc strun a hlubiny zvoní přízračnou hudbou. – Utonulá se probouzí a mátožně zvedá bílou tvář. Nyvý a vášnivý stesk prochvívá její srdce, tuhé prsty zvláčněly a rozvírají se touhou života. Ó kouzlo, jaké vábení vzbudilo mrtvou v plynoucím dešti a hudbě harf, jaká síla ji vyvedla z vody, že se potácí po mokré m dláždění břehu a kalužemi ulic, jako by byla živoucí? Ale svět mrtvých jí nevydá a ona opět se vrátí.

Ten déšť! Stříká v proudech z temnot jízlivě stydnoucích, prší z dlažby a odevšad spadají potoky a vodopády kalné vody. Mladá dívka, snad sličná a zcela sama, jde ulicemi tak pozdě v noci a v takovém dešti. Nemá deštníku a nedbá, že její šaty jsou veskrze promočeny. Jí není zima a jí už neroztřeše žádný chlad. Nyvá a horoucí touha zvábila ji do světa živých, ale její tvář je ledová, bez úsměvu a ruměnce, a z vlasů stéká voda. Několik pozdních chodců ji vidělo; utíkali před deštěm a neměli kdy povšimnouti si blíže dívky, jež letmo vzbudila jejich politování; jaká trpělivost a bída, když se prostituje na Václavském náměstí v takové nepohodě nedbajíc, že déšť promáčí její růžové šaty, jež jí neslušely. Déšť byl jako řeka a ona se postavila do kouta domovních vrat a odtud pohlíží beztrpytnýma očima přes chodník, ale zdála se příliš zpustlou nebo jí chránili andělé smrti, že nenalezla svého ochránce. Před úsvitem přivolaly ji zásvětní moci a mrtvá se vrátila do Vltavy. Spí ve vodní říši a v jejím srdci je stesk po světě živých.

Již přišel den, kdy voda sama ji vydá, když se nasýtila její chudé krásky, a vrátí ji tváři světa méně sličnou, znetvořenou nebožskou působností rozkladu. Již jí neváží šeré hlubiny; je nedělní den, utonulá se vznáší na vlnách a její otevřené oči mohou nyní svobodně zírat do slunce. Je téměř mezi živými; její srdce je skoro šťastno a ona touží setkat se s lidmi, co řeka ji kolébá a zvolna donáší k bílým obloukům

mostu. U mostního zábradlí se shlukli lidé a pohlížíjí do vody; utonulá k nim upírá svou bledou tvář a její srdce se raduje, že jest živými očekávána.

„Jak jsem ráda,“ promlouvá k nim, „tolik jsem tesknila po světě. Voda stírala moje slzy a tiše mne potmě kolébala, ale nemohla jsem zapomenouti a chtěla jsem nazpět mezi lidi. Jak jsem se těšila!“ – Z vody lživě žvatlá rusalka; její rozpuštěné vlasy plynou po vodě, koketně ukazuje divákům, pohlízejícím z mostu, sladkou stuhu podvazku mezi podhrnutými záhyby růžových šatů. Ó vábení, kouzlo! Kdo ji vezme s sebou na výlet? Šla by ráda. Ráda by mnoho mluvila, smála se, ale nikdo z lidí, sklánějících se nad vodou, nemůže odpovědět. – „Tolik jsem toužila po světě! Jsem šťastna, že se na mne díváte.“ Diváci pohlížíjí na mrtvou tvář; otevřenýma očima zírá do slunce a za ní plynou uvolněné vlasy Klobouk a slunečník mrtvé dívky jsou uloženy na policejní strážnici a zraky živých se vyhýbají smutné něze podvazku, vystaveného na odív mezi růžovými záhyby šatu. Přicházejí za ní k řece a přijímají ji do svého náručí. Utonulé se však již nepodaří v něm oživit a jest jako plavný praporeček lidského zoufalství, když ji vynášejí z tichého klína vody.

* * *

Krása vody! V mnohých básních celého světa jsou místa, kde okouzlený básník jí věnoval některou ze svých nejcitlivějších myšlenek. Někdo vidí ve svém snu stále týž obraz řeky dřímající mezi stromovím a požívači opia se zjevují vody rozlévající se do nezměrných záplav. Ten básník miluje nejvíce představu vody v podobě rosy duhově se skvějící, a ještě jiný, když pocítí smutku, je zároveň upoután představou vodopádu nebo velkého rybníku třpytícího se ve slunci, a chce-li mluvit o svém smutku, vloží do své básně jejich obraz, a když je v živém pohnutí nad krásou nebo z lásky, sevře se jeho srdce přeludem stříbrného rybníku nebo vodopádu. Nebo je posedlost představou ledové hladiny, za níž přízračně se zjevuje nejspanilejší tvář, nebo utkvělé myšlenky, snivé výrazy bolesti či útěchy, vyslovené obrazem deště, řeky bezhlase

plynoucí v mlhách, a je zapomenutí na žal nad šplounající vodou, u jezu, nad proudy šíře plynoucími. Pak hlubiny, hukot vln a příboje, oceán a také divná myšlenka podsvětních řek, řeky nářku a řeky zapomenutí.

* * *

Tu se vrací zase předmět mého vypravování. Muž sebevrah, o němž byla dříve řeč, nebyl ani trochu básníkem. Když hledal ve Vltavě okamžitého ukončení svého nesnesitelného života, nebylo to proto, že by řeka na něj vykonávala nějakou zvláštní přitažlivost, že by k ní měl jakýkoli psychický vztah. Je možno si mysliti, že vody neměl rád; vodou pro něho byly déšť, bláto, špinavé stružky, plesnivina a prolínavá vlhkost koutů. A řeka je spoustou chladné vody, po níž nelze ničeho žádati; je to ve městě, mezi domy a lidmi, kde mohlo jej potkati štěstí, jež by jeho život spasilo. Kdyby ještě mohl doufati v milosrdný pokyn boží ruky, jistě by ho očekával mezi lidmi, a jestliže volil raději zemřít, umřel, protože si již ničeho nesliboval od boha ani od lidí ani od sebe. Voda se svou konejšivou hladinou, dvojím nebem, nebem nahoře a nebem v hloubkách, byla pro něho jen prostředkem, jak nejdříve dosáhnouti světa neskutečného.

Nepociťoval na dně řeky stesku po světě živých, po jeho bezcitné slepé svrchovanosti, jež ho utlačila. Žádné kouzlo nevábilo ho z hlubin a netoužil se vrátiti. Jeho srdce bylo naplněno temnou trpělivostí; věděl, že přivodil rozhodný obrat ve svém bytí a že tvrdá otázka jeho života nyní dochází rozluštění.

Zatím řeka plynula nad ním jako sen, až nadešla doba, kdy rozkladné plyny zvětšily objem jeho těla natolik, že nadlehčená mrtvola musila se objeviti na povrchu vody. Na hladině řeky se obrazil svět živých i s jejich oblohou, ale v jeho jasném obraze vynořil se z průsvitné tůně utopenec jako cizí host. O zábradlí mostu se opírali lidé a pohlíželi na člověka ve vodě, a on opět se díval na ně – dívá se upřeně a nehnutě i skrze plynoucí závoje vln, kterými řeka oplachuje jeho oči. Svět mrtvých a živých se zhlížejí v sobě v mučivé hypnóze. Nad řekou zavanula hrůza, živý svět v okamžiku úzkosti se zakymácel, ubíhal a ztrácel

v odrazech třesoucích se na vodě. V jeho těžkých očích byla slabost a strach, ale cize upřený pohled mrtvého světa byl pevný, beze zvědavosti a touhy.

Diváci na mostě nevěděli, zda ten trápivý pohled znamenal sebevrahovo syté opovržení vším živým, nebo nejtemnější výčitku. Cítili, že mrtvý svými očima snad vážil svět a že jej snad v té chvíli mohl po svém souditi. Bylo těžko v tom se vyznat.

Opilec

Co lovec antilop, který v Africe stopoval vzácné okapi, už dávno se znal a rozmrzen marnou honbou se uchýlil do visutého lůžka, a střídaje značné dávky chininu s kořalkou a týráním černého sluhu, zabíjel čas Browningem² (míním spisovatele, a nikoli revolver), pokračoval tvrdšíjní lovec dívek v jiném zeměpásu den ze dne ve své honbě neméně tuhé a bezvýsledné.

Již dlouho pronásledoval plachou slečnu, která opatrně unikala všem jeho vytrvalým nástrahám, ačkoli držel se jí trpělivě v patách, lstivě jí nadbíhal a rozvínoval veškerou svou zkušenost, smělou, cynickou a neodbytnou. Tak každodenně oba se zjevovali na zenitu města jako souhvězdí o rychlé a nevypočitatelné dráze, ona, jasně bledá hvězda, netušící, jak se zdálo, že kolem ní obíhá tento temný satelit zdánlivě chladný a vyhaslý, a on, temný satelit zdánlivě chladný a vyhaslý.

Posléze shledal, že tato neúspěšná honba, jež si vyžaduje jeho stálé osobní přítomnosti, a nutí ho tak zanedbávat vlastní zaměstnání, je pro něho příliš nákladná a vyčerpávající. Jsa inženýrem, jal se konstruovati důmyslný automat: svého přesného dvojníka, jehož pohyblivé zornice spojil s mechanismem (v němž se otáčely svitky s filmovými fotografiemi toužené dámy), který ve zmatku promenád měl kontrolovati totožnost jejího zjevu a pomocí skrytého kormidla vésti panáka za slečnou, obrážející se tak hluboce a účinně v jeho věrných očích. Inženýr vypustil svůj výtvar na ulici a obrátil se zase ke své zanedbané práci, spokojen myšlenkou, že již nemusí se obětovati sám. Dívka byla pronásledována bezměrně, trpělivě a oddaně, což by ji musilo přesvědčiti, dojmouti a konečně zlomiti.

– Zatím lovec antilop v Africe se uzdravil z malárie, odprosíl černého sluhu, požehnal se křížem, povzdechl a v čerstvé horlivosti se pustil do

² Robert Browning (1812–1889), anglický básník a dramatik. *Pozn. red.*

nové honby za vzácným okapim. Za vzácným okapim, za stálým zjevením a sladkou můrou svých snů; nestaraje se o nižádnou jinou otázku světa, nedbaje o blaho těla a spásu duše, hledá skutečných stop jeho kopýtek ve hvězdách, pod nimiž spalo, v chladných pramenech, z nichž pilo, a mezi květy šelestivé trávy, kterou rozčesával jeho lehký krok.

– Ale inženýrovi nebylo přáno, aby dlouho kouřil v klidu své doutníky nad naléhavými plány a regulacemi, neboť panák jím konstruovaný pohříchu se ukázal náhradou naprosto nespolehlivou. Tento troup se natropil věru mnoho hloupostí, neboť přecasto se omýlil dámami podobnými pronásledované dívce, a tu dospěl inženýr názoru, že by takto mohl nenapravitelně ztratiti svou věc.

Tento milovník pevné vůle posadil tedy k svému rýsovacímu stolu automat, oblékl jej do pracovního pláště a do úst mu vsunul vyhaslý doutník. Nechá váje si svou výnosnou praxi strašlivě kaziti tímto nedokonalým zástupcem, počal zase neúnavně pronásledovati plachou dívku svou vlastní osobou. Tak zříme je povždy zase na zenitu města v jímavé honbě, jež, ostatně řeknu to hned předem, byla příliš fantomatická a nevedla k ničemu.

– Zatím lovec antilop je tentokrát docela znaven svým marným lovem, neboť definitivně umírá malárií. Rodičům, žalem zdrceným, posílá fototelegraficky svou poslední podobiznu a pozdrav a odkazuje nejlepšimu příteli své zbraně, černého sluhu i ostražitě okapi, zanechává mu tohoto dědictví s prosbou, aby s lepším zdarem pokračoval v honbě neukončené. –

V tom čase se přihodilo, že živá ulice se stala jevištěm nezvyklého výjevu. Uprostřed chodníku se ubírá řádný černoch oděný pravou americkou módou, kráčí krokem docela tanečním, čile pleskaje podešvemi vždy v několikerém rytmickém nárazu o dlažbu. Svůj rachotivý pochod provází módní odrhovačkou, promíšenou barbarskými popěvkami, a ukazuje v širokém úsměvu všechny zuby, velké, bílé, skutečně skvoucí. Tento nějaký král Yololo nebo bůh Bibibe z Afriky, ne šilený, ó jistě ne, snad jen trochu podnapilý, ba jistě napilý, pranic tedy se ne-

ostýchá před zdiveným davem a podupává si tu zcela vesele, jako by se nacházel na půdě Divadla rozmanitostí.

Potěšení prochazeči nechtějí mu překážeti v tanci a ochotně před ním se rozestupují. Tak si razí jeho svěží veselost cestu davem lechtivě jako velká vlásnička do jakéhosi ucha Dionýsova, je-li možné, že by se mohl vyskytnouti nějaký tak pošetilý tyran, který by si učinil ucho zrovna z davu, pestrého a žvatlajícího davu, aby mu svěřoval svá nejskrytější tajemství. –!? – Už vidím, že jsem se hrubě zmýlil, že Dionýsovo ucho bylo naopak velikým naslouchátkem a že to byl Midas⁸, Midas, jenž trpěl slabostí se svěřovati. V tom případě měl bych teď přirovnati velkoměstský dav k vrbě, což je úloha stylisticky nesnadná a nevďěčná, ačkoliv o tom dosti přemýšlím. Mohl bych sice říci, že barevný muž třeba nazvedl mřížku kanálu a sestoupil do něho, aby se tam snad umyl, a že překvapený dav se nad ním skláněl a šelestil jako vrba nad vodou, ale přirovnání by bylo nejen nepřiléhavé, nýbrž i nemístné, protože černochovi ani nepřišlo na mysl, aby přerušil své poskakování, by se umyl. Jestliže jsem tuto zabředl do trapných rozpaků nepodařených přirovnání, je na tom především vinno slovo lechtivě, jež ve mně vybavilo nepřiměřenou představu ucha a svěřování se. Chtěl jsem vlastně říci tolik, že černochovo chování bylo sugestivnější, než lze takto krátce vysloviti.

Zanechalo v ženských myslích trochu záhadného jedu a večer bylo zříti, jak muži různých stavů a povolání zapadají do podzemních barů, kde se opíjeli nejzvláštnějšími americkými míchaninami a dráždili si ústa kandysovaným⁹ zázvorem a aromatickými drogami, neboť je štvála divná žízeň a nová chuť.

Nešťastné souhvězdí nespátrilo tohoto výjevu, neboť se přehnalo velikým obloukem mimo, zaujato svou vlastní tajemnou drahou. Nemělo ani potřebí něčeho takového viděti – ale já také ne – zaujat vlastní tajemnou drahou – – –

⁸ Mytický fryžský král, Apollonem potrestaný tím, že mu nechal narůst oslí uši. *Pozn. red.*

⁹ Proslazený, kandovaný. *Pozn. red.*

Ale kdo by mne potkal na této tajemné dráze, viděl by, že se nepodobá vznešeným čarám rýsovaným v kosmu oběhy nebeských těles, že je velmi klikatá – viděl by, že jsem opilý jako sud, zvalený jako vepř, prosáklý různobarevnou kořalkou, pruhovaný a nasáklý od pat až po konec vlasů! A snad by i zaslechl – neboť cítím trapné odmítavé ticho –, že jsem mezi každým odstavcem ze sebe vydal několikéré akordy nářku... Ne, nebyl to smích! Smýval jsem zármutek, utápěl hoře, které má nezapomenutelnou tvář; vždy vyplave na povrch – ach tak blízko – a pouští těžce, tíže nežli z vražedných rukou krev.

– Tobě, má růže, má konvalinko, tobě konvalinky a růže, pro mne je dosti dobrý bolehlav, tobě zlatou věž a hnízda holubiček, mne oprátka čeká a černých krkavců dav. –

Všemi ulicemi jsem se vlácel, jedinou ulicí jsem proběhl celou neko-nečnost, několikrát jsem obkroužil obvod města – dlouhá, dlouhá cesta, než jsem doběhl na *Konec všeho*. Ustrašený chodec zrychlil krok a ohlédl se úkosem, ztrácejí se na obzoru: – Kam se řítíš, poutníku, kam letíš, ty splašený koni, ty chromý havrane, blázne, či k čemu tě mám přirovnati?! – Třebaže tak divě se štve a chvěje v jakési zimnici, nezdá se lovcem antilop; ačkoli se zdá, jako by byl bez ducha, nebude to automat, a jestliže breptá a nohy mu divně cvakají a vyhlíží-li černě, nepodobá se veselému černochovi. Kterému peklu jde se svěřiti? Počkejte, ten něco provede! – Ale tu již třásl jsem se na okraji skály jako osikový keř, planul mezi brázdami, hnal se silnicí jako zdvižený prach před bouří, odpočíval jsem na plotech a zase jsem zahájil svůj strašlivý běh. Padl jsem na pustých rumišťích jako hromada mrvy, na mne házeli popel, rez a střepy, po mně bloudil zdivočelý pes, ale já jsem se nepohnul, neboť v mém srdci se rozvíjel trýznivý film. Žebrák otřel mi uplakané oči pavučinou, ale já jsem se vytrhl bez poděkování z jeho soucitných rukou a zase jsem zahájil svůj strašlivý běh, neboť v mém srdci se rozvíjel trýznivý film.

– A nyní pozoruj, cizinče, mou cestu, zda plynou jako voda, letím jako pták, vznáším se jako květný pel v červnu, jestli jdu... jako ta oblaka... tam v dáli. Jsem opilý jako sud, nasáklý kořalkou od pat až po konec

vlasů a zvalený jako vepř. Vždyť nevím, když upadnu, kde je dole, kde nahoře, na kterou stranu mám vstáti; obě jsou stejně temné. To můj stín: tak se mstí na mně můj nenávistný stín. Kluše vedle mne a přebíhá z boku na bok jako hodný pejsek, až kdesi vzadu slídívě se skrčí, číhá a náhle vyskočí jako dravec, srazí mne k zemi a poraženého vyválí v blátě a pak ještě navrch si na mne sedne, abych nemohl vstáti. Tak se mstí na mně, ačkoli by beze mne nemohl býti živ.

– A vám, metařové, vzdávám svou čest. Jestliže jste se opřeli o svoje košťata a škrabáky a zpod svráštěných čel pozorujete nedobrovolného herce, jenž za chladného svítání svými skoky dramaticky a velmi přístupně předvádí vám výjev z lidského života, vím, že jste důstojným publikem. Vy neodsuzujete ani nechcete se smáti; vám temný výstup opilců vyjadřuje formou blízkou a srozumitelnou lidský smutek i neštěstí. Také já – ze své strany – ctím vaše chmurné pochopení. Vidíte, že před vámi netajím ničeho ze svých grimas a zmítání, že vám se podávám cele a v důvěře. A ty, starče, nejstarší mezi nimi, přilož ruku na štítek čepice k vzájemnému pozdravu. Snad tě zítra uvidím zase já, jak se budeš potáceti a mručeti, budu tě rovněž tak vážně nazírat, opilého již před večerem.

– A ty, sedmikrásko, přestaň vyčítati! Stavíš-li přede mne svou nesmírnou čistotu a bělost, tak vyzývavě, tak vypínavě, věz, že mne tvá pýcha odrazuje. A jasně stříbrný zvonek jitřní mše, který tě tak andělsky rozechvívá, mne ostře bodá a řeže jako resekční pilka. Odejdi raději, přestaň mne trápit; vždyť víš, že tam nenáležím, že k sobě nenáležíme. Vidíš přece, že se nepodobám oněm mučedníkům ozářeným sty svícemi, vztyčeným na svých sloupech, neboť se neudržím ani na podstavci země, a tolik světla by mi škodilo.

... Ještě se ohlédni, než odejdeš, a povšimni si, že tamto na křižovatce stanul sám ďábel ve vlastní osobě, který si časně přivstal, a pohlíží na mne okem nespokojeným, že jsem ještě naživu.

Záchrana

Pryč z hrůzy té, pryč z bídy, z bolů všech
mne odvez, vagone, mne odnes, lodi, hbitě.

Baudelaire

Když nešťastný člověk se utíká do přírody, aby v ní hledal podobenství a útěchy, ať nečeká, že jasná tvář věcí se stáhne v soucitnou grimasu. Ať nemyslí, že by to bylo pro něho ulehčením; magická síla takového úkazu přinutila by jeho obličejové svaly, by tuto grimasu mimovolně opakovaly, a pak teprve nezadržel by svého nářku a vyl by jako vlk v pustinách.

Jestliže je zmražen nehybnou strnulostí věcí, která je činí podobnými pomníkům bez nápisů a hrobkám bez mrtvých, a cítí-li se osamocným uprostřed jejich strohé necitelnosti k bolavým lidským věcem, ať si nežádá jiného. – Kdyby stěny jeho světnice, jaty pohnutím, se rozpukly a celé se zrosily lítostivými slzami; kdyby za jeho temných procházek vítr se rozšuměl hlasy, šepotajícími mu do ucha slova útěchy a porozumění, a šplounající čerň vody i vlna Úpy tříštící se zvonivě o kámen tiše nad ním zalkaly; a kdyby mraky ze sebe vydaly déšť, který by nesmyl prachu ulic, neobčerstvil sžehlých lesů a nenapojil žízně zahradních květin, jsa určen jedině zaplaviti jeho srdce vláhou upřímného soucitu, tu cítil by se stonásob nešťastnějším.

– Ten, komu rez souchotin vypíjí poslední dech, nechť nedoufá, že bude uzdraven; jeho touha je marná. A slepec, zastírající svůj zhaslý zrak méně nekonečnou propastí černých skel, nechť netouží tak horoucně po zázraku. Na zemi i na nebi není paprsku ani dosti jasné aureoly, které by mohly znova roznítiti ztracené světlo jeho očí. Ať nedoufají a nečekají. – Ani mrzák, který za sebou vleče mrtvou nohu, nebo jednoruký, ať nevzhlížejí v úpěnlivém očekávání, že z nebe sestoupí

pták, posel splnění touhy, přinášející v zobáku ztracený úd, opravený a požehnaný slitovnou rukou boží, jež ho kdysi stvořila.

Před rukou tápající v temnotách nerozevrou se neúprosné stěny vězení. Vězni, v němž nezbývá jiné myšlenky než po vysvobození, tato jediná a poslední rozžehne v hlavě plamen a v hrudi rozhoupá neúnavné kladivo, kující za dne i noci šíp beznaděje. – A ten, kdo si umínil odnáseti na svých bedrech břemena marných hodin a dnů a skládá jejich drtivost v pomník pokory nejponíženější – sytí-li se myšlenkou, že konečně bude mu vložen do náručí okamžik spásy –, činí nadarmo. Jestliže pyramida usiluje se dotknouti nebes jediným a vrcholným bodem své těžké hmoty, tu bloudí on v rozvalinách, z nichž nikdy už nebude mu přáno vyvážnouti.

Nebudou křídla v rozhodné chvíli vložena na jeho trpělivá ramena, ale nový kámen, který ho zlomí. A kdyby to byly peruti, zemře dříve než okřídlený mravenec ve své jednodenní lásce; nebude mít síly, aby vzlétl, ani dosti jistoty, aby mohl velebiti splnění a vysvoboditele.

* * *

Je kupodivu, je smutno pohleděti, jak se dívá tento člověk. Jako by ho stěny světnice držely v zakletí. I když se zastavuje na prahu a vychází potom, vždy se zdá vězněm, tak je opředen starostí a osamocením.

Dlouho přechází, stane před oknem a pohlíží ven a zase usedne bez hnutí, dlouho, únavně dlouho. Je tich, jako by zkameněl, a přece jeho nitro je zrovna drásáno palčivým vlnobitím strachu.

Spuštěné ruce se hledají v klíně a mrtvě se pouštějí; pravá i levá setkávají se s rukou prázdnou a bez pomoci.

Bez úlevy se sledují vlna za vlnou, vlnobití úzkosti za každého vzdechnutí.

Po nízkém obzoru sevřených dnů vidí přebíhati znamení dobrých předpovědí. – Paprsek, prorážející si zářivou cestu mezi mraky, breptající dítě, jež si hraje pod oknem, pták, který utápěje bílý lesk svých perutí vhoupane se za jitra v opilé modro nebes, osamělá hvězda na večerním nebi a pavouk, přeměřující stěnu na lomené hvězdici černých

nožek, tak znamení, všechna nezodpovědná, vycházejí a zapadají bez řádu a v marném sledu jako zatřpytění v soumraku.

Viděl je všechna přecházeti po tísnivém obzoru nejistoty, a přece nic se nezměnilo a zemřel nevysvobozen.

* * *

Jen zlomek jeho života:

Zavedli mne do vězení, když bylo již prostřed noci, a vykázali mně můj kout. Byla taková tma, že jsem nemohl rozeznati, vedle koho ležím. Cítil jsem však, že tam spí mnoho lidí; vzduch byl zamořen chrapotem pokleslých úst a pernou mlhou těl, z nichž dusivě stoupala ošklivost a utrpení.

Obešla mne těžkost a hrůza. – Ach, až se rozevře jitro, až kalný jícen tmy vydává zmořené postavy spáčů a vydá je žíravíně dne, uvidím své zatracení. Uzřím, jak ze špíny se zvednou lidé, jako napříště budu se vztyčovatí já. Jako jejich bludné oči, takové jsou oči mé; táž truchlivost, která splývá po jejich ramenou, mne odívá; a jako jejich hoře, takové je hoře v srdci mém.

– Vidíme své tváře a čteme svůj osud v blátivých skvrnách a slině podlahy, čteme je v prachu, na obrazech plísně a rozprýskaných žilách stěn. A je to totéž – viz je napsané na ošklivosti svých rukou, v bídných kolenou, na něž po hodiny tupě pohlížíš, a spatříš se; rozpoznáš je na svém čele a vyzírají na tebe z očí, jež čtou z něho svou bídu vlastní.

Všichni sobě se podobali, ten, který se oženil v prvním mládí, odtržený od ženy a dítěte, i poženštilý stařec, který po celý život byl sám. Jeden, který zpěvavým a nevzrušeným hlasem vypravoval, jak kdysi vstal z mrtvých, a jiný (jeho hlas zněl jako řehtačka) zahlédl za posledních paprsků večera pláň, spásanou nespočtem vepřů, než ji zakryla noc; ráno, když východ slunce ji odkryl a vyzlatil, byla pokryta mrtvými stády a tisíci mrtvých vojáků, kam až mohly dohlédnouti oči, zářily červenáky a rozkládala se pláň. I ten, jenž neviděl ničeho, jehož oči potahovala bělounká mázdra, a jiný, který ustavičně se trásl, i onen, který se

styděl za svou padoucnici, a ten, který nikdy nemluvil, o němž nikdo ničeho nevěděl, všichni milovali život a toužili po svobodě.

Někdy vězňové hráli v karty. Viděl jsem, jak šedý den zhášel na nich poslední zdání života a špinil mrtvými důlky jejich bezbarvou tvář, a jak jindy neprůhledně červený přísvit stravoval jejich postavy, než nás pohltila noc. Tehdy, když hráli, onen poloslepý přihlížel; pod kalnou lampičkou vynesl vítěznou kartu ten, který stále se třásl, a muž dávno mrtvý přihodil na ni svůj poslední list. Z černých koutů světnice se vyplížil všečen život a zhnětl se uprostřed do žlutého klubka, kde z hráčů i z těžkého světla se stala jediná hmota, kterou beztváře rozšklebovala vbloudilá náhoda hry. – Sklouzaje zrakem po zaprášených ramenou, přes prosvítající škebli ucha a smutně spadající římsy čel, snad spatříš v nekonečné dáli nepřítomný pohled oka božího, odvráceného do sebe v bezmocném majestátu.

A daleko, nikde je svět, snad nikdy již nepřijde jitro a nevzejde den, nikdy se neozve pod okny pták a nezašelestí déšť.

Jen žlutá hnisavá koule pohozená v zlých temnotách, jež nepřijde vzrušiti ani van perutí odbojného anděla, který by tuto hroudu bláta pojmul do dlaně a za kruté otázky položil ji před boží tvář.

Ano, všechno milosrdenství a slitování nás opustilo.

Myslil jsem, že již nikdy odtud nevyjdu. Má duše se stávala mrtvým jádrem, zmořena trvalým zoufalstvím. Tvrdý je věřitel, který za marnou půjčku života vymáhá krvavý úrok úzkosti a beznaděje.

– Když sestoupila modrojasná noc, pod níž se usmívá ztišené moře, květ objímá rosnou kapku a lesní zvířata v neslyšném skoku vdechují mlhu rajských údolí, vězňové hluboce spali. Jejich těla se vznášejí v modrém roztoku noci, který se nerozechvěje vzdechem a nerozčerí se zabědováním ze sna, plují v zsinalem lihu, aby v něm trvala uchována do věčnosti. A modrá kapka zvolna stéká po klenbě vesmíru, bez konce a cíle, s nímž by splynula. Jí nepojme usmívající se moře ani květný list a tráva v údolí a neskane ani k nohám božím, neboť bůh na ni zapomněl.

Za úsvitu jsem uslyšel hlas volající mé jméno. A ještě jednou, když jsem viděl dveře rozevřené. A znova řekl: – Pojd'! –, když jsem přecházel práh dveří. Jsi svoboden, řekl mi, a zněl jako volání z nehlubší dálky. Bylo ještě temno, dech se mi zastavil v prsou, a když jsem pohlédl, užířel jsem tichou září, jaká mi ve vězení nikdy nesvitla. Anděl vysvoboditel, řekl jsem si, a tu náhle jsem pocítil své nesmírné slabosti a bídy. Byl to můj otec. Můj otec, oděný cestovním pláštěm, jehož ruka mne hledala. Spatřil jsem jeho lysou lebku, zrosenou potem pohnutí, bílý vous, zachvívající se v ranním vánku, odpuštění a lásku úst, schylujících se k políbení. Tu vzešlo přede mnou vysvobození jako nesmírný jas, kterého jsem nemohl snést, a zakryl jsem si rukama tvář i oči, přetéka-
jící hořem a slabostí.

Když mne unášel vlak, můj duch byl stále jat smutkem a bázni, jichž už nikdy se nezbavím. Vlak se řítí sinými pláněmi a v jeho lomozu ustavičně zněl a opakoval se cizí hlas: *A dream, a dream*, toť sen, jen sen, jen sen... Ach sen – bylo snem vězení, či je vysvobození jen snem, je snem úzkost, která mne do zítřku a provždy provází?

* * *

– Mé srdce bylo klidno jako krajina spící ve světle měsíčním...

Jako pták pod kletbou hadích očí, ano, byl jsem chromý úzkostí jako pták pod kletbou hadích očí. Když mne rychlovlak nesl do tlamy rána, jež kdysi přetěžce se začalo do mého života, zaplavovala mne ohnivá bouře strachu a v hrdle mne dusil pocit neodvratného. Mé tělo bylo jedinou buňkou chvějící se v hrůze, a přece, kdo by mě viděl, domníval by se, že tuto sedí pasažér poněkud znavený délkou cesty, který nemůže usnouti.

A pláň osvětlená měsícem. Na louky se snesl silný závoj mlh, jezero velice tiché, svatá voda, jejíž míru nevzruší vítr ani šroub či píšťala lodi ani pták. V dáli se střídaly stromy a vesnice, jako by se stále opako-
val týž pohled, tak se zdála tato krajina neměnnou pod zakletím luny a spánku.

A tu jako by promluvil mdlobný hlas:

– Mé srdce bylo pokojné jako krajina zatopená ve světle měsíčním...

Ustrnule, přízračně se srovnala do hypnotické roviny ticha a klidu, průchod letícímu stínu a hučícímu vlaku. Byla snívá jako zátopa v stepi, svátá jako zašlá malba na chrámové stěně. – Položil jsem hlavu na chladné sklo okna. Přimražen a polomrtev jsem cítil, že mi bez konce vytéká krev, nezadržitelně a nezměrným proudem, jak nemá krajina ubíhá a stáčí se do nekonečnosti. A tu neměřitelnou věčnost bez vteřin proťal zase onen osamocený hlas, mlžný, táhlý, a přece drsný jako zvuk cella, smutně, neodbytně a výsměšně:

– Mé srdce bylo pokojné jako krajina spící ve světle měsíčním...

Všechno mé bytí se vzepjalo ven: ach, uniknouti, státi se ničím, pozbyti lidské podoby a strasti, rozplynouti se i s trýzní, která mne šírá jako mor. Ach, bledá, jako je mrtvá tvář! Podivná jako hluchoněmé dítě! Rozplynouti se v měsíčním mléce, proměnit se v ztajený stín odpočívající na tvrdém reliéfu věcí. Nebýti a necítiti! Ach, útěk do hmoty! Vždyť poskytuje svého milosrdenství tvorům nejnižším, ochrání zvířat i hmyzu, a když jsou pronásledována, může je učiniti neviditelnými přímo na jasnosti své tváře. A nechť je vodou, ohněm či kamenem, dovolí duchům dokonalejším kouzelný průchod, jen člověku ne, jen člověku ne.

– Svatá, mrtvá, hluchoněmá, na krku křížek. –

Zašelestil suše na okně a zase zapadl. Po skle krouží tiplice, šustivě se třese na desce okna, vrhá v křivém vzepětí svou šubavou nervózu vzhůru a tříští ji o zakletou plochu, vězníci v sobě noční chlad a stříbrný jas krajiny.

Oč zápasíš, proč harašíš tak šílenými skoky, mřívá bytosti, polední mžitko, která, sotva zrozena, umíráš? Často, rozpomenuv se na vlastní život, jsem tě v noci vypustil oknem a viděl jsem tě pak za žhoucího poledne, jak těkáš a hledáš v přeletném doteku mezi dvěma stébly slunečního záchvěvu, v němž bys zhynula. Proč toužíš tolik po svobodě, máš-li zítra zaniknouti? Jaká jistota nebo úzkost, jaká povinnost, jaká vděčnost k lhostejnému stvořiteli nutí tě tak horoucně usilovati, abys splnila krátký zákon svého života? Sluneční rozkoš je tvou agónií, kaž-

dý lístek může býti tvým smrtelným lůžkem a každá vteřina vteřinou poslední.

Zatloukla sebou chřestivě, rozechvěla se na okně, jako na strunách se chvěje citlivý houslistův prst, a ozval se opět onen prokletý hlas:

– Mé srdce je pokojné jako krajina spící ve světle měsíčním...

– Hlas prořízl mi duši až k smrti a zase zapadl hluboko do střenky prázdna. – Tiplice se vzepjala v novém tanci, marně, posedle a bez konce.

Jak mne tvůj zápas vyčerpává!

Otevřel jsem okno, abych ji vypustil. Světelný a hluboký van neko-
nečnosti udeřil mi přímo do tváře. Ach ano, což, což, bože –

Nic než jeho širý hlas, mlžný a drásavý: Mé srdce je klidné jako kra-
jina spící ve světle měsíčním...

Veš

Kdyby mi někdo řekl, které datum nyní máme, který den, měsíc a rok, ano, především které století a přítomnou hodinu, byl bych mu za to velmi povděčen. Ne že bych se tak dověděl všeho, nač bych se měl před svou smrtí ještě zeptati, ale získal bych alespoň vědomí času, pozbytého, je tomu již dávno.

Jsem zároveň dětinský a žebrák, nevěstka i světec. Jsem bytost složitá, vyřešení mého života je však bědně jednoduché. Kdo by mne tuto spatřil, jak se škrábu zuřivými pěstmi na hlavě – ach, mně nebylo přáno útěchy opálových nehtů, jimiž čarovné sestry konejšily trýzeň Rimbaudova¹⁰ dítěte, a čelist hyenina i tvrdé hrany kamene se ukázaly neúčinným hřebenem pro palčivost mé hlavy, palčivost rovnou ostré vláze slzného závoje, který mi stoupá do očí –, řekl by, že něco takového již dosti často viděl. Ale za mými nehty ničeho nezůstalo, ničeho živého a co se hýbe, ba jen mrtvý prach pouště a věků. – Přineste hřebeny železné a z rohu, z celuloidu a ebonitu, hřebeny z želvoviny, z ušlechtilých kostí, drahých kamenů a zlata, přineste hřeben, kterým Helena Spartská¹¹ ve spanilém rámci vztyčených loktů vyčesávala svůj elektrický vlas, a ten, kterým se česala Berenike¹², nebo onen, kterým Lady Godiva¹³ rozestřela kol své nahoty zářivý plášť plavé cudnosti, či hřeben

¹⁰ Jean Arthur Rimbaud (1854–1891), francouzský básník, zde odkaz na báseň *Hledačky vší*. *Pozn. red.*

¹¹ Manželka krále Menelaa, nejkrásnější žena antiky, její únos zapříčinil trojskou válku. *Pozn. red.*

¹² Berenike (273–221 př. n. l.), obětovala svou kadeř v chrámu, aby se její manžel Ptolemaios III. šťastně vrátil z války; kadeř zmizela a proměnila se v nové souhvězdí (Kadeř Bereničina). *Pozn. red.*

¹³ Lady Godiva (11. stol.), urozená žena, která projela městem Coventry nahá, zahalená pouze do svých vlasů; svým činem město osvobodila od vysoké peněžité pokuty. *Pozn. red.*

svaté Anežky¹⁴, všechny ty hřebeny slavné, kouzelné a pověstné. A složte přes ně hedvábný papír a přiložte ke rtům a pískejte na ně píseň, ale nehrajte mi písně posměšné!

A pak posad'te mi na hlavu věneček uvitý z květin. Nežádám si věnce vavřínového nebo koruny ze zlata ani trnové ne ani čepice bláznovy nebo cestovatelovy, ale věnečku pěkně uvitého z růží časného léta, růží bílých, zrosených a chladivých, jež by předčasně nepovadly v horečce mých skrání.

A pak mne uvidíte pokojně umřítí.

* * *

Že neřestí se dochází až stavů nadpřirozených, uznávám; že život může být probuzen injekcí a zázrak přivolán touhou, je zcela pochopitelné; že stačí přehoupnouti nohy přes střechu mrakodrapu, abychom letěli dolů, a že zapálená hrst ekrazitu pozvedne nás až k mlčelivým nebesům, to vše je správné a zcela jasné. Mohl bych vysvětliti mnoho neobyčejných věcí, tohoto však ne: nevím sám, jak vlastně se přihodilo, že jsem se octl zapleten v křídlech neobyčejně velikého ptáka, jako nečisté stéblo či lopuch se zachytí na plášti poutníkůvě. Nerad vzpomínám své závratí, neboť není snadno se udržeti mezi letkami perutí tak ohromných, jejichž majestátní let rozvál zmatená pole blankytu a temnot, když vaše oči jsou oslepeny vzdušným vírem a údy trnou, ochromeny nezměrným máváním nad propastí příliš hlubokou pro člověka.

Nyní jsem nahoře a nemohu dolů, ledaže bych vypadl jako smet' z rozvírajícího se vějíře brků. Kde je střelec, který by tohoto ptáka srazil dobře mířenou ranou meteoru, vyslaného z hmoždíře nekonečnosti? Jedná se přece o záchranu člověkovu! Sem provaz, řebřík a hasičstvo všech dílů světa! – Nic než hučení perutí, rvoucích na kusy němou krajinu blankytu a tmy.

¹⁴ Anežka Římská (3.–4. stol. n. l.), atributem svěťice jsou dlouhé vlasy, zakrývající nahotu. *Pozn. red.*

– Živý pták je cítiti teplotou své krve a zároveň ze stínu jeho peří se řine zápach plísně a trouchniviny; takový obyčejně je ptačí zápach, neberete-li do počtu ještě jeho trusu. –

Skryt na prsou obrových byl bych slyšel tlukot jeho velkého srdce. Po blankytných cárech prchají závratné pásy, obrazy pozemských krajin a hvězdný třpyt se mihá na nich jako splašený roj. Po perutích přebíhají mrazivé stíny nadsvětských samot a pták zmírnil svůj vířivý let. Tu se objevily mezi peřím nožky hákovitě ukončené, vynořil se rypáček, opatřený sacími štětinkami a ovroubený ostny, a očka velice prosťá se vyboulila a vyhledala mne v pozorování dlouze zkoumavém.

– Já jsem tu také, pravil po chvíli podivný tvor.

– Nemysli si, že tu jsi sám, doložil po trapném mlčení, nebo že usadiv se na tomto neobyčejném ptáku (ačkoli spíše se mi zdá, že jsi tu nedobrovolným cestujícím), řídíš ho jako vzducholod'; ó ne, naopak, on řídí tebe – ač se o tebe ani v nejmenším nestará – a zaneše tě třeba někam, kde ti zajde všechno pomyšlení, že by ses kdy vrátil... Ty však nepovažuj mne za ptačího čmelíka nebo klíšťáka, ale nejsem také všivící nebo báchorkovitou vši úmornou – jsem jen veš, pouhá veš. Vlezla jsem na tohoto ptáka, jsouc příliš zvědava uviděti, jak snáší tvor tak podivuhodný svoje vejce a vysedí z nich mlád'ata. Ale běda, přiznávám se, že nebylo mi přáno seděti zároveň s ním na vejcích, z nichž by se vylíhlo potomstvo rodu rovněž tak ušlechtilého, a nejen to: tento pták nenalezl dosud druhu ve shodě se svými přirozenými pudry páření, ba zdá se, že ho ani nehledá. Bojím se, že je tedy svého druhu jediný! Běda mně nešťastné! končila veš v slzách, – jeho neplodnost postihuje mne tragickým osudem, činí mne obětí kletby, jaké pro mne, jsem si tím jista, ve hvězdách nikdy psáno nebylo.

– Ale, potlačila veš svůj náрек, nemysli si, že moje přítomnost je mu lhostejná. Žeru z jeho těla, štipajíc jej nesnesitelně, a nutím ho takto k starostem všednějším, než jest jeho extatický let. Tu musí pak slétnouti, aby se poškrabal skalnatými vrcholy velehor, aby vystavoval

svou zmučenou hrud' účinkům zodiakální záře a parám solfatár¹⁵ nebo se pokoušel ochladit ji na ledových útesech pólů, neboť nedaří se mu zbavit se mne svým vznešeným drápem a zobákem.

Dovedu mu svou lítou žravostí způsobiti takovou trýzeň, že ve své bezmoci vzlétá někdy až do mezihvězdného prostoru, kde bez cíle poletuje v nejžalostnější nářku, kde pláče a vydává ze sebe zpěv tak zoufalý a teskný, a přece sladký, že stíny a strašidla duší opouštějí svých sídel, aby se tam, zděšené a chvějící se, navrátily, teprve až ztichne jeho znavený a tragický hlas.

Co mi však prospěje, že ho mohu přinutiti, aby mně v letu mezi hvězdami zpíval?

Kdysi, v nocích vyklenutých jako ňadra dobré matky, vlaze oddechujících jako rozepjatá ňadra spící matky, když mléčná mlha a schoulené stíny objímají požehnání těla, když temnota, která důvěrně miluje příbytky lidí, usedá s něnou láskou mezi lokty spáčů a na drobty večere, zůstavené na stole, a přivíjí se v mdloubné rozkoši k teplu lůžka a k záhybům odložených šatů, pila jsem s krví dítěte jeho nevinné sny v tiché kolébce dechu, jeho náhlé zaplakaní do černa noci, horečku i bezpříčinné slzy, usýchající v chvějivém semknutí víček, a poklad či zlatého motýla z ráje v sevřené dlani, kterou ráno pak nalezne prázdnou a opouštěnou. Byla jsem tichým druhem za jeho her a úkolů, skrytá v hedvábí jeho vlásků, když stavělo domy v písku a hráze v kalužích, jedlo třešně a pomeranče, házelo do vody kaménky, trápilo mouchu a dívalo se na obrázky. – Také ty jsi byl kdysi dítětem.

Ty děti snad už zemřely. Nebo dorůstaly, zapomínaly a měnily se, co štvaná, však nezhubena zůstávala jsem touž ve věčnosti i na hlavě žebrákově, na těle nevěstčině a ve vlasech poustevníkových...

Nevěstka: – Můj stud mi brání vysloviti tobě obraz mého života. Dej mi pět korun a ukáži nebo povím ti vše.

Žebrák: – Žebrák je podoben své bídě. Mezi lidmi se podobá žebrák nemocnému a v příkopu mršině, v koutě výkalu, na křižovatce kameni,

¹⁵ Exhalace par a plynů z puklin činných sopek. *Pozn. red.*

na smetišti rzi a v plísni se podobá plísni a v blátě blátu a v prachu prachu – ó bože, bože...

Světce: – Štípala mne, když jsem přemítal, modlil se a konal milosrdenství. Když jsem kázal zvířatům, kdy šelmy překonaly svou dravost a polní zajíci i myšky svou bázeň, kdy ptáci zastavili svůj let a ryby vyhlédly z vody, jež je skrývá, byla to ona jediná, lhostejná, bezcitná, která sobeckým krokem přeměřovala mé sněžné vlasy a lepila na ně své hniidy v bláhovém triumfu nízkosti nejohavnější.

Veš: – Vidíš-li mne tu plakati a proklínati, nedělám toho pod tíhou této obžaloby. Oplakávám sebe, nad sebou naříkám, svou dobrodružnost a svůj osud proklínám. Proč jsem jen chtěla vědět, jak tento pták snáší vejce? Pravím ti, abys to věděl: není, jak si snad myslíš, nadměrným orlem nebo kondorem. Není ani ptákem Nohem. Je to Fénix! Je to jistě pták Fénix, který se vrhá do plamenné hranice, aby v ní shořel a zrodil se ze svého popelu v nové kráse a nesmrtelnosti. Ano, to učiní; vrhne se do ohně a vzletí znovazrozen. Běda, uhořím! neboť já nejsem nesmrtelná a nezrodím se ani ze svého, ani z jeho popelu! – Ale ty také zahyneš spolu!

* * *

Já však jsem uskutečnil útěk z Fénixe.

Za měsíční noci slétl si ochladiti drápy a hruď ve svěžesti pozemské rosy, a tu podařilo se mi sklouznouti z jeho křídel. Když jsem se zvedal z trávy, žába, ukrytá v pomněnkách, tiše se rozchechtala, a housenka modráskova, lezoucí po jetelovém trojlístku, a housenka ohniváčkova, ožírající list šťovíku, se mi vysmívaly, když jsem se stavěl na nohy, a opleskáváje si mokrá kolena, lhostejně jsem vzpomněl na opuštěnou veš. Tu počaly se stříbrné podzemní prameny dusiti perlivým smíchem a měsíční paprsek s ošklivostí se svezl z mé hlavy, ach! a raději se zavěsil v prázdnu...

Maminko, tvůj klín! Tvé bývalé ruce a hřeben! Veš na mé hlavě! Zachránila se v mých vlasech...! Nelze se jí zbaviti, nelze jí zmařiti, vpila se mi svými háčky do lebky... Nadarmo jí mé nehty hledaly, když neúkojně

svlažovala své lačné rourky mou krví, a když jsem zuřil, vbodla mi sosák přímo do mozku a pokojně vypíjela mé šílenství. Sytila se neúměrně z mé mdloby, když i kámen i ostrá čelist hyenina byly marným hřebenem pro trýzeň mých skrání, když vlčí slina i žíravý trus harpyjin jí nepřekonaly a polední paprsky psích dnů i hvězdný van nočních nebes se projevily balšámem neúčinným.

Ted' oba čekáme na moji smrt. Ona s lhostejnou trpělivostí. Já s rostoucí nedočkavostí.

Až poslední vlas vypadne mi z hlavy, zavěsí se na něm a spustí se k zemi, neboť nechce býti pochována zaživa. Oba čekáme, až se odpoutá. Ona pokojně, já s netrpělivostí.

Poslední vlas...! Konečně! – Veš se vydává na pout'.

Popel mých kostí bude čist... Nalad'te své hřebeny a připravte věneček chladivých růží, bílých, zrosených růží, a pak mne uvidíte umřítí v míru a v odevzdání.

Duj, větře, padej listí a vzedmi se, bouře, prudce zavaňte nad hlavou povolně nachýlenou!

Syn zla

I

Nemyslete si, že nevím, jak bych počal, a že nemám ničeho říci, když se odvracím od připraveného papíru a odkládám péro, tak sytě namočené, že jeho hrot napuchuje kašovitou boulí zaschlého inkoustu, co pozorně se zhlížím v kapesním zrcátku. Neznám rozpaků spisovatele, lopotícího se za nekonečného přecházení po pracovně, stále okolkujícího a zase těžce se soustředujícího, jak přisedává na židli a tiskne si planoucí spánky, aby pak zapěl svůj slabodechý hymnus života. Nejsem spisovatelem a dosti těžce jsem se napřeházel a napodpíral si hlavy, kdy mi ani nejméně nepřišlo na mysl, že bych někdy mohl svoje myšlenky sepsat pro někoho tak cizího a neúčastného, jako je Čtenář. A především ne v pracovně. Což může býti pracovní místo, kde přebývám já?

A nemám naspěch. Má inspirace nevyvane. Prohlížím se zevrubně v kapesním zrcátku, cením zuby, nadýmám si tváře jazykem, nahlížím si pod víčka i do nosu, předvádím si žilky a sliznice. Ano, šklebím se a vbodávám oči do mastného stínu mezi kořínky vlasů, šilhám si za uši a lezu si až do chrťánu, zrovna jako vy činíte se svými zrcátky, jste-li sami a nevíte-li si jinak se sebou rady. Nemyslete si však, že to dělám v takové chvíli otupělosti jako vy. Jako vy, když jste si jisti, že se nikdo na vás nedívá. Když maříte čas a zapomínáte se v takové hloupé hře, která vás nakonec uvádí – ačkoli jste soustředili všechnu pozornost svých vyboulených očí na sebe – téměř do stavu bezvědomí.

Znám se dobře a nestydím se sledovati všechny kazy a ošklivosti své fyse¹⁶ a oceňovati je v plném uspokojení. Dávám jim před sebou defilovati, jako vojevůdce přehlíží své pluky: vlhké i zaschlé výměšky ve vráskách, zvětralost a plíseň těla a živé ještě stopy vnitřní zkaženosti,

¹⁶ Fysis – tělesná podstata. *Pozn. red.*

to vše mi dobře slouží. Upevnil jsem se tak, že každou ošklivostí svého těla se cítím vyzbrojeným: vřídek vypučený přes noc na skrání, jež si omakáváte za nemilého překvapení, je na mém armovaném čele novým ostnem, tyčícím se v útočném střehu proti živému tělu světa, jemuž může způsobiti kvasivé zranění.

Znám se dobře a docenil jsem se až po nejposlednější buňku. Ovládám se a – připraven na svou chvíli – dovedu se využití v nejvyšší výkonnosti a za nejmenší ztráty energie, až přijde k tomu čas.

Moje zuby jsou přibroušené do hrotu a vyzlacené. Svýma zakrvavělými očima vidím dále a pronikavěji, než může dohlédnouti váš zrak, ještě jasný, azurný, zlatý i dýmavý, nebo takové oči, něžně rozevřené, které by mohly vzrůst na Kalahari mezi gazelími růžky, ladně se vznášejícími v plachém běhu mezi nebem, okolíky a klásky africké trávy nebo hynoucí mezi drátěnou sítí a chudou travou, posetou bobky, v aklimační zahradě. A cítím-li svůj jazyk v jeskyni úst těžký a kožnatý jako zprahlou houbu, přece vysloví moje poslední slovo nevývratně jasně, ostře, hlasitě a artikulovaně, až bude potřeba. A každý se zachvěje, za to vám ručím, a z úst vyklouzne mu nejúzkostlivější zakňučení, i kdyby sevřel rty jako pěst.

Jestliže mne rodiče tloukli vším, co jim přišlo do ruky, že již pak sami nemohli ani dechu popadnouti, věnuji jim tuto svoje uznání. Prováděli svrchované sochařství na neforemné hroudě živého masa, a povstal z toho člověk. Váleje se na soustruhu země mezi koleny pěstounů, obdržel jsem potřebnou anatomii; rány obuškem vřezaly mi do trupu žebra a na zlomeninách nemotorných údů se vytvořily pohyblivé klouby, lokte a kolena. Můj krk vznikl škrcením a trvalé opuchliny, účinně zpracovávané svištivým řemenem, staly se tuhým svalstvem. Políčky mi zbarvily tváře a sekera rozštípla můj zadek. Mé smysly se zbystřily na všech ošklivostech světa, běhati naučilo mne pronásledování, mluvíti nadávky a přemýšleti bázeň a nenávist; hlas mi zesílil řevem příkoří a můj běh se stal nejrychlejším, když jsem se dověděl, že mám pronásledovati jiné, abych se ochránil sám. Spal jsem se zvířaty, s umučeným

koněm, vykopnutým psem a rozšlápnutou ropuchou, a přel jsem se s nimi, když svými posledními slovy chtěla omlouvat člověka.

Moje ruce, nechť jsou čisté nebo tak špinavé, jako vám překáží vaše vlastní – jestliže si ošklívíte rukama, opocenýma a zkrvavenýma spěšnou vražednou prací, zamazanýma obětmi, jež škrtíte, uprášenýma a blátivýma kouty, v nichž na ně číháte, donést k ústům hltavé sousto nebo skloniti jimi hlavu milenky, kterou chcete políbiti –, mé ruce i nohy jsou nejdokonalejšími protézami, jakými se kdy mohl vyzbrojit člověk, jenž není mrzákem. Jako bych byl mechanický a elektrický, tak funguji jistě a bezpečně. Nemusím ze svých úkonů činiti věci duše a svědomí; ty sídlí neodvisle a nedotčeně v jádru tohoto znamenitého stroje. Je k tomu zapotřebí cviku, dlouhého cviku, pevné vůle a sebevýchovy. A promyšlení, dodávám, jež není každému dostupno. – Kde vy se štítíte svých prstů, kterými jste v zlovolné pohnutce sáhli jedovatým nehtem bližnímu do oka, abyste mu přivodili slzení a hněsavý zánět slepoty, a podivujete se svým vlastním nohám, vysunutým zpod peřiny, kterými jste se včera rozkošně třeli o dámu a dnes třeba radikálně dorazili padlého pod kopyta chodců (nohám, na něž v hloupém údivu se díváte z dálky, a přece je cítíte vyrůstati až z kořenů svého srdce), tam jsou pro mne pohyblivé páky mých údů pouhým nástrojem a všechno mé tělo jen armaturou ducha jednolitě cílevědomého.

Tohoto stupně dokonalé a účelné úměrnosti jsem nezískal lehce. Ne snadno a hned. A ne bez tvrdého tlaku nejhorších nutností a bez mnohých pokusů podlehnouti. Měl jsem celá ústa shnilá, rouhavou, smrdutou tlamu palčivé nejpekelnější bolesti, a v prokleté trýzni, jež za mnou vlála jako ohnivý ohon komety, za strašlivého jeku (tak šílí za noci hvizd splašených lokomotiv, šťvaných strašidly mechanismů) jsem letěl pustinami nebeského prostoru a nestal jsem se svatým. A přidejte cokoli, otevřené nohy, ochromení nebo malomocenství ke všem nejhorším neduhům, jimiž jsem se protrpěl, a přece se nestanu pokorným žebrákem života a svatým. A nepočítám utrpení duševních, jichž mi hrdost nedovoluje před vámi rozkládati.

– Čarovné doby mládí, tak žíznivého za poznáním života, který před ním se rozevírá svůdně jako květy, kapradiny a liány brazilských pralesů! V těch dobách jsem prodělával proces koncentrace v zástěnku Vasséovy trafiky v Paříži, kde jsem v samotě dobře vyhledané pil, nebdaje a nerozlišuje dnů a nocí, až na rajských květech tapety vyrostla temně mastná skvrna od mé hlavy, nehybně nakloněné dozadu v jasnozření ledového deliria. Tu svět přede mnou defiloval v příkladech, které mi povždy dokázaly rizika slabosti, lidské slabosti, jež je pro vás pravým polem nešetrné kořisti a nejlstivějšího lupu. Prohlédl a zobracel jsem člověka až do nejposlednějšího špinavého záhybu jeho duše a rozmíchal jsem všechny sedliny v něm obsažené. Nebudu se šířiti o té věci, pro vás tak trapné; vy již víte, co myslím. Řeknu jen, že jsem si z toho vyvodil důsledky, na nichž stojím nejbezpečněji; vy již víte, co to znamená.

Ještě teď, je-li mi toho třeba, dávám někdy své hlavě zalétnouti a přiložit se k mastné skvrně na tapetě proklaté trafiky Vasséovy, odkud rozhlížím se po světě a promýšlím svou osnovu, zlovorně do budoucna vetkanou, jako d'ábel v podobě supa mrchožrouta shlíží z vápencové skály. Zajděte do onoho výklenku, jestliže mi nevěříte a máte-li dosti odvahy vyrušiti moje snění; ještě dříve než vypijete svou skleničku likéru, zakousnou se vám do týla moje nevrle zuby plné jedu.

Tak jsem prohlédl každého; kdo se zdá neprůhledným nebo kdo světélkuje vnitřním rozkladem nebo v kom napořád se rvou na život a na smrt dvě duše naprosto protichůdné; kdo je červem, razícím si své křivolaké cesty shnilou krví v žilách mrtvol, či stává se tasemnicí nebo hlístem, vyžírajícím potmě živá střeva bližního. Na první pohled, pravím, poznám vražednou nenávist, zavile číhající v koutku oka, pukající v lačné zlobě bublinkou slin mezi žraločími zuby, i hromady špíny a jedu, nakaděné v srdci člověka. Dosti – abych neřekl ještě více, co byste beze všeho musili uznati za své –, ale nechci se udýchati.

Na tom, co jsem tak dobře prohlédl, jsem postavil svůj počet a rozpředl plán. Ode mne nečekejte soucitu a slitování. Jsem nepřitelem rozvážlivým, který vše řádně promyslí; neslibujte si ode mne slabosti,

které byste přelstili. Nechte si říci, že se mi záhy podařilo pochopiti vše, čeho je potřeba; dnes jsem obrněn natolik, že až do chvíle, kdy byste mne mohli dohoniti (a toho nedocílíte), nic mne nepodlomí.

Mne mohl by prohlédnouti pouze člověk mně rovnocenný. Dosud jsem však nepotkal druhá v něčem mi příbuzného, který by zdálky nevěřil zloby mocnější nad jeho nevyvinuté síly a v bázlivém uznání nevyhnul se mi v náhlém oblouku, širším, než je váš obzor (jako se vyhne lasička hadu a šakal lvu), v obavě, aby se jeho malý kruh nedotkl kruhu moci mojí. Zaskučel by a prchal by se staženým zadkem, ani se neohlížeje, hřbet zježený, co cítí studený van kol zpoceného čela a zdá se mu, že nad jeho hlavou se stahují zlověstné stíny.

– Není nikoho, komu jsem již nepřál smrti a nejzlobněji promyšleného pokoření. – – Byl bych zlý i v Asii a v Americe, ve všech dílech světa, i v budoucích dobách.

II

Jako se staly případy, že někdo rozpoznal v sobě umělce teprve až ve zralých dobách svého života, pozval syn po mnohaleté dětinné oddanosti na výlet svého otce, aby mu nejprve ukázal svou vzornou synovskou lásku a potom navrhl to, co dovede. Rozplývá se nevinnými žerty a skutečně poetickou pozorností ke krásám krajiny, vedl důvěřivého starce na pivo a uměl ho animovati s úspěchem tak dokonalým, že se mu ani nechtělo návratu. Výlet se protáhl až do noci, a tu teprve, ohlížeje se z pobřežní hráze po posledním parníku od Chuchle, který ostatně již dávno odejel, zpozoroval otec v ruce synově ostrou dýku, kterou ho tento zamýšlel zezadu probodnouti.

Nečekaje na smrtelnou ránu, dal se starý muž na útěk, pronásledován rozlíceným zákeřníkem. Před sebou neměl než úzký násep, těsně po pravé straně vysokou zeď tovární a po levé řeku. V patách supěl mu dech vražedníkův, s nímž zřejmě nemohl měřiti svých chabých sil v běhu tak rozhodném. Tu nevěděl otec, jak využítí takové těžké situace

ve svůj prospěch, a v nerozmyslném pudu sebezáchrany vrhl se do chodbovitého výklenku, který se mu nabízel jako rozevřená tlama v zmíněné zdi, ozdobené ohromnými reklamními nápisy. V dlouhé tovární zdi, lemované výkaly, která mu nedopřává dobrodiní kliček a dovoluje pouze velmi nevýhodný útek neúprosně přímo jako podle pravítka.

Sotva však vklouzl do výklenku, již ho tam dostihuje zvrhlý syn. Rozkrajuje slepou temnotu zuřivými rozmachy paží, chápe otce surovým hmatem za vlasy a zasazuje mu první ránu z nástroje včera teprve nabroušeného. (Teprve včera připravil si zločinec – neboť činil zlo, či byl synem zla, jsa zlosynem? – včera připravil si pečlivě tento nůž; schválně proto zakoupil si různé brousky z pravé diamantové oceli, z karborundu¹⁷ i dvoubarevné břidly; našpuliv rty, jal se svou brusíčskou práci doprovázeti hvízdáním, jen když bylo třeba se vyplivnouti na vyschlý brousek, přerušil na okamžik své trylky a árie.) Tedy po této první ráně se vylíhnul v neblahé kukani žalostný výkřik starcův a neobratně, ach neobratně křivolakým letem pokusil se vznésti k nebesům. Pak se týranému otci podařilo vymknouti se z rukou vzteklicových, a podlézaje mu pod nohama, vyběhl ven. Po krátkém běhu otevřela se před ním past druhého výklenku a otec, poslušen neprozřetelného instinktu, v neužitečné horlivosti se vhoupl do této záludné jámy jako bezradná myška, a za ním letí jeho syn, lýtý foxteriér, uchvacuje v tmách svou schoulenou kořist a rve ji novou ranou, jež co do prudkosti nijak si nezádá s předešlou. Tu opětně stařec vykřikl nářkem táhlým a úpěnlivým, ale vzhledem k lhostejné nehybnosti nebes rozhodně příliš slabým, a podlézaje mu pod nohama, znova se vydává na útek. Tak se opakuje divadlo této hanebné honby a již zahájen třetí výstup ve výklenku následujícím; takové tu jsou čtyři. Neušetřil si z nich ve svém zmatku ani jediného. V každém tom chrámku poznovu je sápán vražedným nožem zlosynovým a za opětovných pokusů o zá-

¹⁷ Karbid křemíku užívaný k výrobě brousků. *Pozn. red.*

chranu zanechává v rukou surovcových urvaných šedin, za něž jím nelítostně smýkal.

Posléze mu nezbylo než uniknouti pronásledovateli zoufalým skokem do řeky. Vleče za sebou ve vodě krvavou stopu četných ran a doplouvá k protějšímu břehu. Zatím pekelník (který si ho netroufal následovati do vody) odchází v nejzlobnější zklamání, že nemohl dokonati svého zločinu, a vysílá po něm přes řeku nejpustší kletby a nadávky. – Tam se podařilo tedy starému mučedníkovi se vydrápati na přístavní můstek, kde usedl, maje vlasy vyježené, třesoucí se na celém těle jako sivý holub, jako pták schvácený uragánem a průtrží mraků. Z děr jeho rozervaného hrudníku pískal vzduch, když si stíral rozechvělými pěstmi slzy a pokoušel se, vzlykaje a lapaje těžce po dechu, formulovati svůj nárek: „Kdybych byl věděl, že zplodím takového Herodesa, takového Herodesa – takový Herodes –“

„– takový Herodes –“

III

– Kdo se bojí, že přijde ještě něco horšího, čeho by jeho nervy nesnesly bez těžkého rozrušení, ať raději přestane čísti, neboť nemíním ještě skončiti. Jdeme-li na procházku podél řeky – když bývá nad řekou ticho, nebo někdy v mrákotách večera nad skalami, můžeme uslyšeti mnohý hlas v trýzni, volající o pomstu –, tu se nám snadno přihodí zažítí výjev, jako je tento. Není v tom ničeho divného, že něco takového může se státi, a není to ani ještě konec světa.

Kdo mne chce následovati, nechť vypije sklenici studené vody, nechť se podívá, že zbývá mu pročísti už jen menší počet stránek, a věru že nebude zklamán.

... Zločin nedokonané otcovraždy nemohl zůstat bez trestu a zvrhlý syn, odsouzený k doživotnímu žaláři, chystal se již k útěku, který by se mu sotva zdařilo provésti až do konce, kdyby se nedostavily okolnosti zcela zvláštní, na jaké nikdo nebyl připraven.

Toho dne nenastalo totiž ráno – je-li možno nazvati svítáním ledovou mlhu, pološero bez stínu a světla, ohavně zapáchající svítiplynem, nevyjasňující se a podobné polárnímu dnu – asi následkem nějaké větší poruchy v naší sluneční soustavě. Nepochybujeme o tom, že tento den špatně se začínal. A že trestanec, připravující se k útěku, mohl si k tomu zvoliti chvíli mnohem příhodnější, než je zrovna konec světa. Nemohl ovšem v odloučenosti žaláře ničeho takového předvídati.

Pokuste se sledovati ho svým jemným duchem, jak předem trpělivě propilovává pruty okenní mříže, ukrýváje piliny v ústech, a stáčí si z prostěradla provaz příliš krátký, který ho pak na útěku nutí, by se kymácel po celou věčnost nad nedozírnou propastí vězeňského dvora, co jeho nohy, marně hledající podpory, šhubají sebou hmatem tak subtilním a v rozkyvech dostatečně ohromných, že by takto mohl za námahy skoro menší sestoupiti z Polárky a přistáti na Dubhe¹⁸. Chvějíce se nejstrašnější závratí, slézejte s ním po drobivých římsách a sklouzačkách střech a nakonec učiňte ze sebe nemotorný blesk, sjíždějící rychlostí zvyšovanou podle zákona o pádu těles, po hromosvodě, který hrozí vám odříznouti prsty od těla a expedovati vás předčasně na tvrdou základnu dlažby. – Tu tedy uznáte, že trestanci, soustředujícímu všechen svůj zájem na překonání podniku tak nebezpečného, nezbývalo ještě ke všemu dosti kdy a příležitosti, aby si uvědomil kritickou situaci světa, jehož znovuzřízení bylo pak velmi obtížné (nevědná práce) a na němž potom také on měl svůj nejzáslužnější podíl. Není však třeba předbíhati. Kdyby vyhlédl dříve z okna samovazby, aby se podíval na počasí, než počne uskutečňovati svůj záměr, myslíte, že by ho odložil na dobu příznivější a že by se navrátil pokojně do vězeňské postele?

Náš uprchlík přistál tedy po své vzdušné pouti na svobodné dlažbě města, a teprve zde bylo mu pozorovati, že ulice jsou šeré a zamořené syrovým chladem jako opuštěná šachta. A nejen to: všechna půda je pokryta slinou, ó jistě ne lidskou, poplívána hnusnou pěnou tak hustě,

¹⁸ Jasná hvězda v souhvězdí Velké medvědice. *Pozn. red.*

že nikde na vymřelých ulicích nebylo místa suchého a neslzkého, kam by mohla noha stoupnouti bez ošklivosti. Z mlžného nebe padala nepřetržitě krvavá prška, která mramorovala slinu dlažby nejšerednějšími obrazci trhaných žilek, a stromy, stížené prašivinou v podpaží větví, pučely boulemi morové hlízy, z nichž co chvíli se sypal černý drobtovitý pel, jakýsi pepř a šňupavý tabák pekla, neslibující ničeho dobrého. Zločinec, který v zavrženosti své cely tolikrát si přál zániku světa a představoval si jej pro svou potěchu nejhoršími obrazy vpravdě d'ábelsky vymyšlenými, stanul v údivu nad takovým překonáním svých nejdováděnějších fantazií. Jeho cítění bylo dojata pustotou tak grandiózní, o jaké se mu nikdy nesnilo.

... Bůh, nemoha čelit katastrofě, jež se dostavila bez jeho vůle a vůči níž se cítil v prvním překvapení naprosto bezradným, usadil se na lodi *Espérance*¹⁹, aby ho zavezla do světových končin, o nichž předpokládal, že zůstanou ušetřeny. Proti všemu nadání se stala tato loď obětí bouře tak strašlivé, že byla stržena daleko od zamýšleného běhu a nakonec zanesena, majíc odervané plachty, odplavené kormidlo a zlomený stěžeň, do zálivu Stojatých vod. Tam bylo jí čekati, vyskytne-li se pomoc v podobě nějakého parníku, který by náhodou (v zapomenutém snění) někdy plul v blízkosti, což bylo málo pravděpodobné. Zde tedy trčela jachta, dříve tak ušlechtilá, jako žalostný vrak s roztráštěným bokem, odkrývajícím přelámané žebrovi, jako koňská mrcha, zamrzlá v stepní kaluži a rozsápaná lačnými zuby vlků. Tak byla tedy tato loď odsouzena nečinně očekávati uprostřed hnijících vod v bezvětrí bahnitého zálivu; hlas zanikajícího světa dozníval sem pouze bíle zčeřenou čarou obzoru, v níž se dusila jako skomírající puls vzdálená hudba, nejasné zbytky jakési symfonie (*largo e maestoso*)²⁰ nasvědčující, že svět – jak jsme si vždy mysleli – aspoň na svém obvodu pokoušel se umírat i v kráse.

¹⁹ Naděje. Pozn. red.

²⁰ Pomalu a vznešeně (hud.). Pozn. red.

Nyní teprve, za jasného vědomí nutného efektu, vpisuji slovo, jež jsem si šťastně vyspořil v obsahuplných líčeních tohoto odstavce:

AGONIE

IV

Doposud jsme mohli doufati, že uprchlý trestanec, až se octne na svobodě uprostřed zkázy světa a překoná své první překvapení, bude z plné duše hlasitě triumfovati. Mohli jsme si představovati jeho vítězný tanec, nestoudně výsměšnou posunčinu, a vymýšleti apostrofy tak mstivé a rouhavé, že by se je štitila opakovati i ozvěna. Než věci nastaly jinak.

Rozhlížeje se šerou ulicí (rozpomeňte se, jak to je, když odumřelými ulicemi se vracíte z pitky za svítání, jež vás roztrásá chladem a výčitkami), nepochybně asi prožil silné hnutí, jak bylo zjevné podle rozhodných kroků, kterými se rozeběhl rovnou přes ohavné sputum²¹ chodníků.

Nevšímaje si krámů a oken, jež by zlákaly k nerušené loupeži duše mnohem méně odvážné, než byla jeho, redukován na pouhý obrys, o němž nevíme, co v sobě nese, spěchá zlosyn sychravým kanálem ulic přímo k domu svého otce. – Co zamýšlí tento nedokonalý otcovrah? – Co chystá, co chce učiniti, když smělou rukou rozráží závoru domovních vrat a když teď, skákaje vždy přes tři stupně, stoupá jako kouzelná koule v rychlém kroužení spirálou schodů a rázem vpadává do prosté ložnice starcovy?

Vyzved otce z postele, posazuje si ho rozkročmo na krk jako chlapce a osedlán tímto břemenem, které důvěřivě objímá vetchýma rukama jeho vyholenou hlavu, kluše během tak vytrvalým, že ho v této chvíli již nemůžeme dohlédnouti.

Viděl někdo toho podivného kentaura, obra se skloněnou hlavou a s mdlýma očima starcovýma nad ohromným trupem, na mladých

²¹ Hlen vylučovaný při podráždění dýchacích cest, chrchel. *Pozn. red.*

nohou neumdlévajících po dlouhé dny v rychlém běhu, jak se řítí po obzorech krajín zasvěcených zkáze? – Kámen, větrající v prachu cesty, se ohlédl, a protozoid²², skrytý v kaluži, vystoupil nad špínu hladiny, pod níž do této chvíle netečně dřímá, a buňka, opouštějíc zbytky mateřského semene, se vydrala z plen a vyboulila se nad hlínou. Vykvetly jako oči němého údivu, označující svým pohledem velkou trestancovu cestu, a hvězdy se sklonily z výšin nekonečnosti, aby lépe viděly rychlého poutníka, překonávajícího největší rekordy světa v běhu.

Když konečně dosáhl zátoky, v níž uvázla *Espérance*, vrhl se uprchlý trestanec do vody, a přeplaviv se na palubu, usadil svého otce po boku božím. Ani si nedopřál odpočinku a ihned se jal opravovati vrak, aby ho uvedl do stavu umožňujícího vyplouti. – Vyňal si z hrudi vlastní žebra a nahradil jimi roztržštěně lodní žebrovi. Obnažený kýl pobil svými vytrhanými nehty a na místě zlomeného stěžně vztyčil svou stehenní kost. Zhotovil nové kormidlo z křížové kosti a stáh si kůži z těla, rozpjal ji na stěžně náhradou za urvané plachty. Obětoval tak na opravu plavidla téměř všechny ušlechtilé části svého těla. Když pak posléze obnovil rumělkou své krve jméno lodi, bouří zle otřelé, bylo jeho těžké dílo skončeno, ale i on byl u konce životních sil.

Soustřediv tedy zbývající síly do posledního velkého vzdechnutí, vypustil ducha a vzedmul jím rozvinuté lodní plachty. Loď vyplula z mrtvého zálivu vzosně jako labuť, a nedbajíc rozhostivšího se bezvětrí, blížila se rychle a bezpečně původnímu cíli, jehož jí dříve nebylo pro bouři možno dosáhnouti.

V

Tedy – toho já bych neučinil.

Nemusím snad již ničeho dokládati. Podal jsem vám tuto návěští nepřátelství a msty. – Jsem mezi vámi, přímo ve vašem středu. Ale kdybyste se pokoušeli mne vyhledati, abyste mne učinili neškodným, mohli

²² Prvok. Pozn. red.

byste se zmýlili, neboť jsem jako vy, podoben komukoli mezi vámi, a snadno byste mne tedy mohli zaměnit s každýmkoliv z vás.

Učiním ze sebe pekelný stroj a zhyzdím vaši podobu takovým výbuchem zla, že zvířata, spatřivše ji svýma nevinnýma očima, uprchnou daleko z vaší blízkosti, a hmyz, ucítiv jed vašich ran, pln ošklivosti odletí na vrcholky nejvyšších stromů, aby si tam očistil sosáčky, a zahrabe se do nejhlubších skulin, v nichž na vás bude vzpomínati v opovržení.

Mé bytí se dokáže zlem; nakreslím je do ničemného obličejce lidství skvrnou tak leptavou, že mé nepřátelské příslušenství k vám bude na ní označeno trvalým památníkem, jámou trudu nejčernějšího, kterou sotva kdy oděje milosrdná vegetace kopřiv a bodláčů.

... A ty, nespokojený čtenáři – jenž se ptáš, proč uprchlý zlosyn zachránil svého otce –, tobě odpovídám: proč by měl zachrániti otce tvého, ačkoliv pochybuji, že bys měl na tom upřímný zájem? Nebo by měl snad, když by nadešel konec světa, ohlásiti tobě svůj překotný příchod rachotem schodů, po nichž by vířil vzhůru jako koule kouzelníková, měl by se vřítiti do tvého pokoje, vyzvednouti tebe od knihy, která tě ostatně netěší, a měl by zachrániti tebe? A usaditi po boku božím tebe? – A což kdyby raději uchvátil tvou mladou sestru, dceru nebo snoubenku? A osedlal svá násilnická ramena jejím něžným omdlelým tělem! A dosáhl zátoky, kde by prohlásil boží loď za dobrou kořist, a vydal se, až by po opravách méně nákladných a obětavých vztyčil na ní černou vlajku, na pirátské výpravy a udělal z tvého miláčka svou otrokyni? –

– Slyším hlas sladký a přemlouvavý, který se líčí lepším, než jest: Ušetřil jsi – jak bylo viděti kdesi výše – od záhuby hmyzu i zvířat a mluvíš o stomech a bylinách... Jestliže by ušetřena byla rostlinka, která dychtivě se vzpíná k slunci i k oblaku přinášejícímu déšť, rostlinka pnoucí se v přesilné touze, aby její sevřené poupě zítra rozkvetlo žlutě a zářilo ve štěrbině zdi jako hvězda, třebaže malá, sama a nepovšimnutá; má-li se ponechati byliny, jejíž stonek již vadne a znavenou a zároveň úsilnou křivkou den ze dne se sklání a stáčí k zemi, aby do klína podzimní prsti složila konečně zralost svých semen; a jestliže má se ušetřiti drobtů, pokorně čekajících na vrabce, i jeho, který neužiteč-

ně poskakuje opodál a dosud jich nezpozoroval – pročpak má zahynouti, co jim je podobno a co nad ně je cennější? Proč nevinná nevěsta, šijící si svatební šat, hudebník, který ještě nemohl dokončiti své skladby, ačkoli na ni bez ustání myslí, proč ten, kdo ještě nepočal žíti, nebo nemocný, jenž se těší na uzdravení, nebo proč dělník před sobotou, který teprve má obdržeti mzdu? A jiní ještě, téměř všichni? Nebo když rostliny a zvířata zůstanou a svět by měl býti obnoven, proč, trestanče, nevzal bys na koráb záchrany ženy té nejkrásnější a muže nejdokonalějšího? – Ne, pravím já; myslíš snad na sebe, lichotný hlase, jenž přemlouváš, či byl by to sám Čtenář, jenž nechce ještě umříti? Nebo byl by to snad ten, kdo ze všech nejvíce se bojí smrti?

Nebo však, odpovídá hlas ještě skromněji – přiznávám se, že tebe jasně nechápu, neznám temné a zmatené cesty tvého ducha, ba zdá se mi ostatně, že si často odporuješ –, když tedy je dokázáno, že vražedník se ukázal schopným skutku tak ušlechtilého, vypustil bys za zkázy světa snad z bran žalářů všechny vězně, otevřel bys jim v naději, zda se nenajde mezi nimi takový, jenž by se obětoval za znovuzřízení svět?

Ne, pravím, neudělal bych díla tak neúplného, abych někoho ušetřil. Kdybych viděl trestance nabízetí své tělo bohu, aby z něho znova zřídil svět, rozmyšlel bych se jen chvilku, a pak bych ho zničil, dříve než by jeho oběť mohla se přijmouti. A kdybych viděl, že bůh se shýbá k zemi, že nabírá do ruky kopřiv a troudu zašlého světa a hněte z nich hlínu, aby z ní znova stvořil člověka, váhal bych jen chvíli a rouhavě bych vyrazil tuto nehodnou hroudu z jeho velebné dlaně.

A když potom bych spatřil, že bůh si povzdechl a že po jeho vznešené tváři kane palčivá slza lásky a milosrdenství, že počíná mučiti své vlastní údy a pleniti své svaté tělo, aby z něho stvořil člověka, poklekl bych a z jednoho mého oka by se řinuly slzy, bez ostychu a neustále, a druhým okem bych pohlížel upřeně a pozorně na jeho vznešené dílo, abych se přesvědčil – až mu propůjčím život –, že do něho skutečně vdechne svůj božský dech.

Pro delfína

Ad usum delphini^{[23](#)}

^{[23](#)} Pro potřebu franc. následníka trůnu, tj. dauphina (hřífka: delfín = lat. *delphinus*).
Pozn. red.

Archanděl před houpačkami

Spáči, opilý spánkem, samotáři, trošečníku Robinsone na opuštěném ostrově uprostřed lidí, jenž teskníš nad svým životem – ten strom pod tvými okny, jehož listy rval černý podzim –, proč ti jich bylo líto, proč jsi se kdysi domníval,

že jeho poslední listy miluješ více než svůj život? – Onehdy večer jsem stanul na Podskalí před americkými houpačkami, neboť nedovedu odolati hudbě, a tento orchestrion měl tak zvukný hlas, že se zdál giganteonem poháněným slony. Nepřiznávám se k tomu proto, abych se tu poznovu veřejně usvědčoval z náklonnosti k trivialitě; naopak; chci všem podati uspokojivé vysvětlení a hledati pro sebe omluvy. – Když jsem byl ještě malým chlapcem, jaký sbírá brouky a housenky, roztluká kameny, aby v nich odkryl křišťály a stopy dávných pralesů a moří, a je velmi okouzlen poštovními známkami z dalekých krajů, chodili jsme každé neděle na mši zvanou devátou, neboť se konala o deváté hodině zrána. Tu se mi tedy stávalo, když po evangeliu vytryskl z varhan vodopád tónů proudících vzhůru a když jejich vznešený řev počal z kolmých tónů budovati Fingalovu jeskyni²⁴, že jsem se s úchvatem viděl směle šplhati po provaze, na němž byl zavěšen lustr, planoucí a zvonící tisícem skleněných hranolů, po krásném purpurovém provaze, na němž jsem se pak jal s ušlechtilou bravurou prováděti nejpodivuhodnější přemety, kejkle a evoluce

v překrásném souladu s hudbou, s nadšeným zápalem, s posvátným mrazením ve vlasech, s hrudí slavně se dmoucí,

k větší cti a chvále boží.

Než vždycky jsem v přítomnosti hudby nemyslel na boha a častěji jsem věnoval svou povznesenou fantazii výhradně sobě. Tu jsem byl schopen prováděti výkony a kousky neslýchané, vše v mezích nemož-

²⁴ Přírodní jeskyně na ostrově Staffa (Vnitřní Hebridy; Skotsko), je tvořena šestiúhelníkovými čedičovými sloupy, dno je zalito mořem. *Pozn. red.*

nosti, a jen hudba mne držela, abych nespádl a nezlomil si vaz. Konal jsem hrdinské činy, zachraňoval za nejtěžších podmínek z vod i plamenů; byl jsem vítězem v závodech, strojvůdcem, objevitelem nových zemí, Kroesem²⁵, Maecenatem²⁶, skrytým dobrodincem i strašlivým mstitelem zla, a když jsem dostatečně nasýtil všechny své sny, odpouštěl jsem i svým nepřítelům.

– Onehdy vpodvečer jsem tedy snil před americkými houpačkami a za mocných zvuků orchestrionu nechal jsem se unášeti na skvělé brůně²⁷, oděn s nejvybranějším vkusem slavného šaška, podoben zároveň opici s nakrčeným zadkem i bílému rackovi, jenž krouží nad řekou a utkvívá nad splavem, by pohleděl na úprk ker v pěnách jarních vod. Můj obličej byl umně nalíčen v masku svrchované jistoty, usměvavé a hloupě nedotčené uprostřed velmi viditelných tenat smrti, nejkrkolomnějších kozelců a salt nad letící kocábkou ořova sedla – tvář bledá a pitomě nepohnutá, unášená řvoucím a pěnícím se veleproudem giganteonu a stonásobného potlesku, oslavujícího Miláčka publika, jemuž se smálo a ježž milovalo, ó milovalo! Pak spustil orchestrion cukrující Tyroliennu, a ačkoliv nemiluji Tyrol ani Švýcar ani hracích hodin a vyřezávaných dýmek, přece její idylický spád rozechvěl nejskrytější kouty mé duše, i počal jsem v melodické touze mysliti na vše, čeho nemám: na milý domek někde venku, na hodnou ženu i děti, na práci svých rukou, na život tichý a bezpečný, užitečný však a spravedlivý! Ale neusnula nostalgie po mořích a dobrodružstvích, neboť vzhůru! k odplutí volá *ahó!* vládců vzduchoplavby, lodníků v košilích napříč pruhovaných, povytahujících si nahými pažemi kalhoty řemenem opásané.

(Ach, také ty, Robinsone, jsi byl námořníkem a chodil jsi v Marseille v košili vodorovně pruhované.) – Vše hotovo! Hudba zahřmí, lodice argonautů (jmenují se Božena, Zdeňka, Marie či mohou míti některé

²⁵ Kroesus – Kresus, král proslulý nezměrným bohatstvím. *Pozn. red.*

²⁶ Gaius Cilnius Maecenas (asi 70–8 př. n. l.), bohatý římský aristokrat etruského původu, přítel a podporovatel umění, mecenáš. *Pozn. red.*

²⁷ Bílý kůň, bělouš. *Pozn. red.*

jiné, ještě pěknější ženské jméno) se rozlétly k odjezdu, dobyvatelé světů s hrdou netrpělivostí se vydávají přes vlny a oblaka, východy a západy se rozzíhají, giganteon, země, nebesa i vody nadšeně se rozhlučely slavným a lichotným pochodem...

Tu jsem uzřel velikého anděla vznešené tváře, již nebylo třeba světla smrdutého karbidu, který velmi choře osvětloval tuto scénu, samého archanděla s křídly, oděného červánky nebes, úplně pohrouženého v pozorování americké vzduchoplavby, i řekl jsem mu v údivu: – Jak – proč i ty – snad zálibně – přihlížíš divadlu tak vulgárnímu?

Tu mi odpověděl mírně: – Vždyť ty se také díváš.

Tu jsem řekl: – Ale proč ty – snad zálibně –

I pravil archanděl: – Proč ty, pod jehož oknem rve černý podzim ze stromu poslední listí – proč se ti kdysi zdálo, že je miluješ více než vlastní život? Ostatně... Domnívaje se, že v tomto Ostatně je zahrnuto vše, že andělovi nejsou tajný ani mé nejostýchavější myšlenky a vše, čeho nemám, zakoktal jsem:

– Staniž se vůle tvá!

Odvrátil se beze slova, i zdá se mi, ač ráčil sestoupiti na zemi, že přece mnou pohrdal.

Závojevá tanečnice

Ještě mi zněla v uších Kalifornská růžička, když spadla opona a čekali jsme nového čísla programu.

Růženka a Václav, kteří se dříve až do omrzení drželi pod stolem za ruce, netroufali si rozhlédnouti se po obecenstvu v přízemí. Václav cítil se pohaněna a nemohl se vzpamatovati: stále se mu vtírala myšlenka, že je obličejem nápadně podoben výstředníkovi, který vzbudil tolik smíchu, a pokořovalo ho neodbytné pomyšlení, že se lidé smáli zároveň také jemu. Ještě teď vyskakují z hlučícího nepřátelského prostoru úšklebné pohledy, chtivé smíchu na účet bezbranného bližního, a šimrají a omakávají ho na skloněném týle. Neodvažoval se pohnout a promluvit, aby nikomu nepřipomenul této nešťastné podobnosti.

Růženka tiše žárlila; zdálo se jí, že Václav se díval příliš na hezkou pomocnici výstředníkovi. Bála se ženských, jež nazývala afektovanými, a její oči zvolna se plnily slzami: jak je svět složitý a úkladný; neměli sem chodit!

Kdyby věděla všechno! Kdyby věděla, že život je pusté staveniště s hromadami smetí; popel včerejších radostí, střepy okamžiků, které se zdály věčné, rez požitků, hozených zítra, za rok do žravé tlamy času, opilost, štěstí, pohledy, bolení hlavy – – vše jedno, šedivé hadry deziluzí rozvěšené po ztracených plotech a smýkané větrem v prachu. – Kdo mi je tam hází? Já ne! Padají sem samy, já za to nemohu.

Růženka má vlhké oči. – Ve mně také někdy žalostně tence zapíská něco jako dítě nebo ustrašený ptáček, ale není toho viděti. Když jsem byl malý hošík, schovala se mně maminka v lese, a tu jsem plakal, ani jsem dechu nemohl popadnout. Čeho se chytit? Fred and Freddy. Ne, číslo 7, Paquita, tanečnice v závojích. Hudba spouští řinčivý likér, hedvábné stuhy a stříkačku bonbonů. Žárovky zhasly a šerem se neochotně protlačuje černá jáma jeviště.

Aha, zrcadla, a mezi nimi rozvírá se duhový závitok gázu. Nic zvlášt-
ního, takovou tanečnici jsme už viděli. Samá ve vzduchu plynoucí křiv-
ka, Secesse, Gallée, Tiffany, Orient, a shora pouštětji na to kovově nabí-
hající barevné světlo. Však má na hlavě zlatou čelenku, diadém víly,
který jí chytře chrání oči, aby neztratila zraku jako Loie Fuller²⁸.

Výkon se stupňuje. „To je dobré,“ řeklo současně čtyřicet pravidel-
ných návštěvníků, čtyřicet neurasteniků, roztroušených po všech kou-
tech varieté, kteří se již v něčem vyznají; bylo to lepší, než si zpočátku
slibovali. Závoje vlají temným prostorem, letící plochy zažíhají se bar-
vami, rozechvívají se plynoucími vlnami v třpytná křídla – co dříve
mohlo být květinou, je oblakem v červácích, perutěmi andělovými,
motýlem Morpho anebo Ornithoptera z Nové Guineje.

Zánik, oslnivá změna, ustavičná hra barev a pohybů, všesžirající
zmatek. Anděl vysvobodil se z ohnivého víru a již zmizel, dříve než vám
mohl požechnati, pohlcen motýlem, motýl živou orchidejí, a orchideu
smetla sopka vrhající proudy skvělé lávy a opálových jisker do pokojně
polykající tmy. Něco vzdychlo – ne, dívej se jen očima! Skvoucí barvy
mávají, zářivé vnitřnosti nějakého boha se rozplynuly, do temnot vzlét-
lo duhové embryo, duše, útlá a vinoucí se jako kalich lilie, zjevila se
a zhasla v útoku pekelných plamenů, spínajíc nad hlavou ruce, chvějící
se v mukách předčasněho rozloučení. Ale netrápila se dlouho, jako se ty
všechny ostatní existence netěšily dlouhému trvání. To není jako já. Já
padám a vadnu tak pomalu, že už z toho vleklého trápení pozbývám
trpělivosti.

Barevné plochy šlehají, stoupá šumivý trysk světel a roztřepuje se
v nicotě, vanoucí zážehy se svíjejí – a vzdychají –, či z čeho zavanulo to
zmrazení úzkosti? A ještě jednou! Hlediště je vzrušeno, kukátka vznesla
se v náhlém znepokojení k očím – ne, nebylo to nic, hra je čím dále tím
krásnější! To už snad není ničemu podobno.

²⁸ Loie Fuller (1869–1928), americká tanečnice, průkopnice moderního tance. *Pozn. red.*

*Již nemám cizího a nemám svého nic,
jsem pobyt překrásný, kde plál žeh bez hranic,
jsem v jeho vzplanutí.*

Plameny a vír barev nejzářnějších, rozváté plochy se zažihají, hasnou a do tmy zuřivě rozvlňuje se nespočet nových barev, opilá duha tančí v chaosu – a sténá, cože, křičí v té planoucí apoteóze, z šílenství ohňů, blesků a hořících barev ozývá se vzlykání a vytí –, divákům přeběhl po zádech strach jako bláznivá opice... něco se stalo. –

Kdo mohl, využítkoval své známosti se sluhou z přízemku a vetřel se až do chodby v jevištním traktu. Drožka odvážela tanečnici téměř bezduchou. – Hle, co se stalo! „Ty příšery,“ jak pravila, barevné smyky a vlající závoje vyrvaly se z moci vládkyně plamenů, motýli, andělé a ohnivé pozdravy, usilující v nejbezohlednější vůli o vlastní bytí, živily se v kruté hltavosti silami jejího těla. Cítila, že je rdoušena bytostmi, jímž dříve ve svrchované hře propůjčovala mocí svého umění původ bez trvání, že omdlévá a ztrácí se, jsouc jejich nehmotnou zuřivostí beze slitování vrhána v nicotu. Tu křičela a vzlykala; neshledávala se se svými rukama, které se měnily v pochodně a rozevláté vlny zářivé látky, a s nohama, jež by ji odnesly z drápů té vražedné moci. Když pak posledním vzepětím veškeré vůle k životu podařilo se jí přemoci ničivou mocnost rozběsněných sil, klesla úplně vyčerpána a zlomena k zemi.

Kdo nechce, ať tomu nevěří.

Jenom díky znamenitému a odbornému ošetřování zůstala naživu. Je pouze naživu, ale tančiti už nebude. Prochází se po smíchovském nábreží, oděná černou pláštěnkou, stará, tupá a svárlivá, opírající se o rámě trpělivé společnice, kterou týrá. Když podnikla už jednou tak rozhodující zápas o své bytí, dovede se ho držeti. – Bude tvrdošíjně a bez užitku živa ještě devadesát let, ačkoliv dávno již nemá ani pro svět, ani o život vůbec žádného zájmu.

Zpěv z temného kouta

Žiji ještě v podzimu, ač již přichází jaro. Žiji ještě v prosinci, kdy po řece vyplouvá vzhůru do šedi poslední parník, který se už nevrátí, neboť řeka snad přes noc zamrzne. V listopadu, kdy chudé ženy mají na hlavách šátky, jež je činí podobnými matkám božím, ač nejsou tak sličné. Viděl jsem mnohé, jež velmi se podobaly Marii, v šátcích ovázaných kol hlavy za podzimního chladu, kol vlasů chudobných, jež šedivější a vypadávají, zanášejíce za sirého jitra hřebeny popelem mnoha starostí. Když mlha namočila chodníky a už nic se netřpytí než vlhkost dlažby a první jediná hvězda na nebi ještě před soumrakem (je tvá, poněvadž jsi na ni pohlédl s hnutím naděje), tu v kteréši ulici předlouho postávají invalidi před výkladním oknem s houslemi, kytarami a mandolínami, s citerami, harmonikou a okarínou.

Viděl jsem je tu státi před měsícem a včera tu byli opět, snad tu stáli přes celou zimu v těžkém rozvažování. Je těžko si vybrati, na co bys rád překrásně hrál; kytara zní lépe ve světnici, zamilovaná okarina v neděli na návrší mezi obilím a břízami; zda vás pohne ta píseň upřímná, až přijde léto? Po celou zimu jsem nebyl v divadle ani v koncertech, ba ani ne v lepších šatech, ani opilý; myslím, že se pro mne zastavil běh slunce, aby se prodloužila hodina boje, stále nerozhodnutého, ač se již velmi pozdilo. Bylo to nedobře, neboť jsem zápasil se zoufalstvím z času, jenž se nemění. Jenž se nemění a nelepší a trvá příliš dlouho; dlouhé zoufalství za dlouhé zimy a nyní přichází jaro, zda budeš schopen vzlétnouti? Až bohyně zelených kadeří pohlédne na tebe s tichým a širým úsměvem, zda sneseš ten pohled bez slabosti? Nemyslím, neboť slunce, jež dá rádo duhově zalesknouti se i křídům mušky tanečnice, bude v téže chvíli uléhati do rozervaných útrob a sušiti krev zabitých. Zda, vycházeje za jasného podvečera, hned již u domovních vrat zaslechneš onen křik tisíců, který tě už tolikrát přeludně šálil, zda zazní skutečně a zda ihned ti zazní jako slavná jistota, a nikoli jako hlas trýz-

ně? Žiji ještě v podzimu, kdy poslední parník odcházel šedí vzhůru řekou, vstříc nejisté budoucnosti, v podvečerní mlze, do níž nadarmo vyplýtvával svůj jiskřivý kouř. Když jsem se navracel, bylo slyšeti z temného kouta okarínu, píseň něžnou, bezmocnou a prosebnou. Byl to jakýsi dobrý stařík třesavých rukou a vybledlých očí, vysloužilec a milý žebráček. Domníval jsem se nejprve, že je to snad bůh, slabý a vetchý bůh prostydlého podzimu, jenž se snad odhodlal vše napravit, a slitovav se nad mrzáky, umínil si vrátit jim ztracené údy. A že pak, když s bolestným podivem seznal, že se mu nedostává prostředků uskutečnit věc tak spravedlivou, likvidoval na místě zbytky své bývalé moci a nechal ji v plen podzimnímu větru všech koutů světa, jenž vrže vývěsními štíty, dešťům a rozvátému listí, Meluzíně i nachlazeným dětem, toulavým a bosým, jež se brouzdají stružkami. A že pak sám si vybral v hudebním výkladu nástroj a jal se hráti pro potěchu svou a lidí, vyslovuje svůj žal písní prostou a upřímnou. Hrál dosti pěkně, byť trochu tichounce, a tak ho jen málo lidí slyšelo.

– Ach skutečně, není na tomto příběhu nic pravdivého než já sám. – Mnohem spíše to byli invalidi, kteří tak dlouho nerozhodně postávali před hudebním výkladem a nyní nesměle rozehrávali své housle, mandolíny a kytary, a asi také nachlazené děti se svými dětskými cimbálky a hracími strojky. Všechny temné a studené kouty tiše zpívaly, sklepní okna, v nichž nesvítily, černota před uhlířskými krámky, člověk oddechující pod rancem, jiný držel chleba, i někdo, kdo tu stál s prázdnýma rukama.

Ano, mnohem spíše to bylo tak, že invalida zkoušel v koutě svou mandolínu.

Je pozdě v noci, co toto píšu. Bdím však sám; nebdím nad sebou ani nad spícím, jenž těžce vzdechl ze sna, nad pozdním chodcem, jenž spěchá, nad nemocným, kterého dusí krvavá slina, ani nad vlakem vyjíždějícím z nádraží. Mnoho věcí se děje a připravuje v jediném okamžiku; kdykoliv se zastavím a naslouchám, děje se něco hrozného. Nelekám se, ale nemohu z toho nic odvrátiti. –

V chrámě thébském se ohyzdně nadzvedne hamadrya²⁹ a vymočí se, aby poddán zákonům země a měsíce, jimž nejvíce ze všech tvorů podléhá, trpně označil čas a hodinu. Hodina padá, žena právě porodila, kdosi umřel, neboť právě toto byla jeho chvíle po dlouhém trápení. Mé srdce je čisté a čeká jako vztažená dlaň. Hamadrya se opětně pozvedá, zavíraje oči zlobně a truchlivě; hodina padne. Co přijde pošpiniti ruku prosebnou?

Chudá žena sáhla si plochou ruky na čelo, jako by se chtěla rozpo-
menouti, zkonejšiti, zaplašiti nějaký žal.

²⁹ Opice, pavián pláštíkový (*Papio hamadryas*). Pozn. red..

Trpělivost

Je nejvyšší hodina, kdy nadešel na slunečném svahu pravý čas, aby se bělásek vyprostil z kukly, v níž dodneška zrál. Prolomil chitinový obal, svinuje sosák a vzpírá dlouhé nohy, vysouvaje se z harašivého lůžka, jež ho tísnilo. Nedlouho a vzepne se v opilém letu, jestliže některé z jeho ještě měkce svěšených křídel nezůstane zakrnělým, a ke sklonku odpoledne bude se snoubiti v krouživé rozkoši nad květy bodláků, z nichž pil. Je polední hodina, věčná z věčných hodin lásky, a letní čas, kdy osamocený pták se už toužebně nerozezpívává za podvečera na rameně mostního kandelábru, neboť se už dávno dovolal samičky a naplnil své hnízdo i touhu, jež kdysi zvonila stříbrný stesk a poplach do jarního podvečera.

Poledne plného léta, věčná z věčných hodin života; motýl se vznesl, pták znehybněl na ratolesti, květina se zavírá nyvou mdlobou a daleko na oceánu očichává žralok dopravní loď, neboť cítí krev.

Ve vaší ulici se pohnula dlouhá fronta, drcená žhavým kalandrem slunce, zbytečně tu vyčkávající na chleba po dlouhé noci, kdy oči bdícího, znavené pohlížením do prázdna, již nebyly s to sledovati křivky padajících hvězd. – Spatřuje roušky, tkané květy, kadeře a velké zornice v této glorioli slunce a hvězd, mohl by se domnívati, že tato řada žen a dětí je snad andělským kůrem, který je tu proto, aby zapěl hymnus k oslavě dobrotivého stvořitele. Hymnus velmi sladký, veliké důkuvzdání a chvalozpěv prochvělý veškerou nebeskou něhou hlasu matek i milenek, i nevinnou drsností hlasů dětských. – Než chleba není. Zbytečná fronta se tedy pohnula a rozchází se a sterá ústa se otvírají v táhlém zpěvu zklamání, v tóninách rajských, dětských a sladce žalobných, s nimiž se rozezněl souhlasně a zádumčivě celý vesmír:

Dostali jsme hovno!

Čtenáři, je zbytečno příliš se lekati a se rozčilovati. Stalo se a již se na tom nedá nic změnit. Ó, celý vesmír se rozechvěl souhlasným ozvu-
kem, neboť každý a vše čeká něco lepšího; tak i ty, čtenáři, jsi některou
stránkou své bytosti sdílel tento širý vzdech, ač se k tomu v této chvíli
nechceš přiznati. Ty jsi to, jenž v mnohém čekání byl nebo bude zkla-
mán: též ty čekáš, dychtíš a usiluješ, a jako lačný pes sleduje žadonivý-
ma očima ruku a čelisti žvýkajícího pána, tak i ty zkoumáš skoupé po-
hyby prozřetelná, abys vysuzoval z nich na splnění svých nadějí. Čekej
a doufej! A já zatím se vrátím k svému příběhu, který se již nadále bude
rozvíjeti v rysech jemnějších a přijatelnějších.

Veliký alarm krutě se dotknul doufajícího. Neboť ještě doufá ne-
šťastný milenec, jenž miluje dlouhou, odříkavou láskou, která je ve-
spolná. Oba milenci žijí nejnežnější milostný příběh lásky dlouholeté,
věrné a beznadějně, neboť nemají peněz, aby se mohli vzít; léta pře-
cházejí a nenesou vyplnění, ale milenci, kteří se milovali, tak dávno
tomu, za blouznivého jara, jež bylo lživým příslibem všech přání srdce,
nepoklesají v zoufalství. Doufají a čekají a láska se taví ve víru a v tr-
pělivost. Nic však nepřichází, zázraky se nesplňují a bolest kamení ve
víru a v trpělivost. Pro nedostatek peněz: příběh tak nepravděpodobný
a poetický, že možno myslet na nejkrásnější středověké romány, ty
však jsou milosrdnější. Nadarmo usiluje vydobýti si světských statků
a opětně přichází s prázdnýma dlaněma k milence heroicky odříkavé,
neobratné, jež neumí líbat; ruce svislé, s očima rozevřenýma, jež cloní
temná bázeň, přijímá jediný polibek marných výprav a návratů
a bolestných rozloučení, jsouc takto ustavičně vrhána v samotu a opuš-
těnost. Tak to trvá sto let a ještě nejsou svoji.

Sto let, a nyní veliký alarm, jímž se žalobně rozezněl celý vesmír,
palčivě znepokojil doufajícího, může-li se srdce, šířené zklamáním
a touhou, ještě něčím vnějším znepokojiti. – Znepokojení, jež vybavilo
prostý impuls, který v něm zapřen dřímalo po sto trpných let. Jímá svou
věrnou milenkou v útěku a vydává se s ní stráněmi, podél řek a loupež-
nickými divočinami lesů. Čtenáři věz, že konečně jsou spolu!

Jsou spolu.

Než kletba rodičů nepřináší požehnání. Věky nenalézají klidu ten bludný pár! Jsou spolu, nikde však nemají stání a domova. Ach, kdyby byl svou milenkou posadil před sebe na koně, objímaje jí láskyplnou paží, co druhá ruka nedbá, aby přitáhla uzdu, ponechávajíc koni svobodný běh, tu snad by bylo viděti, jak léta se mění ve věky, jak kůň stává se herkou a kostrou a bludným fantomem, který se vynořuje nad rozkvetlým šípkovým keřem, osedlán dvěma přízraky semknutými v něžném zapomenutí lásky nejvěrnější. Ale není tu koně a jejich krok neprobouzí hrůzy. Když za tichého odpůldne zarachotí na stráni kámen a šelestivě zapadl v listí, snad neposunula ho plachá tlapka zajícova z vlhkého lůžka, v němž skrývá se tichý brouček i červ, ale dávná milenci tudy kráčeli a zastavili se k dlouhému políbení, a ona, neobratná, je přijímá s rukama svěšenými a její oči se nesemknuly a ona pohlíží do dále důlky prázdnými, zacloněnými sladkou mdlobou a temnou bází. A když z hlohového keře kosmo povzletí pták, to oni tu usedli, aby si stiskli ruce a šeptali horoucí slova a ujištění lásky nepomíjející. Ten tklivý šepot i podzimní vítr ho roznášel a zná ho tiše padající celodenní déšť i třesoucí se hoře zvuku neznámého, jež zaslechneš v temnejších smrčinách. Skrývá je stín noci a mlha nad řekou, pod jejich krokem se zatřpytila ranní rosa a oni to byli, co se chvěje matným stříbrem osiky mezi modříný a kmitajícími se mžitkami nad letně rozpálenou strání.

Než neprobouzejí hrůzy.

Jestliže na lesní louce mezi olšemi a javory přijde chvíle, kdy jako v očarování ztichne šumění lesa, kdy v zmrazeném okamžiku umlkne hlas potůčku a užovka, jež sklouzala pomněnkami, se zastaví s hlavou vztyčenou, pták utkví v skvoucím mraku a pištivé mušky přeruší svůj kolotavý rej, to milenci se sklonili k polibku, on přimknul rty bez krve k její tváři, jež se zračí stokrát bledší, než byla kdysi za nocí elektrických lamp.

– Les se rozšuměl, pramen se směje a pláče, stín mraku se přesmekl přes rajskou krajinu, užovka mizí v šelestící trávě a pták odlétá, perutě otevřené jako náručí. A vy, živí milenci, kteří jste šli lesní stezkou, jste

již zapomněli, jak se vám sevřelo srdce záhadným stiskem a sladkou závratí a že jste se k sobě blíže přimknuli. –

Krajiny jsou naplněny láskou věčného fantomu milenců bloudících mezi květy jitra a mezi skalami a stíny večera. Jejich přítomnost, sotva zjevná ženám sbírajícím kletí, ostražitě lišce a dětem na jahodách, ničemu nepřináší bolest ani požehnání; je však blahodějnější než hrající si fantomy dětí utracených, plačící stíny matek a šeré přízraky vojsk.

Pocestný, který je rozpoznal nad keřem ostružinovým, pomyslí na svůj vlastní život a všechny cáry své vůle svázal do tvrdého přepevného uzle, aby nikdy nepropadl beznaději.

Sestup z Araratu

Upozorňuji všechny a sebe zvláště, že jsme přežili světovou válku. Že všichni, kteří tu jsme (a je nás vlastně dost), jsme se zachránili z náramné katastrofy, zanechávající za sebou miliony mrtvých a zmrzačených, šílených a zbědačených; vydechnuvše a přestavše jektati zuby, my zbylí, ještě celí potřísnění od moře krve, jimž jsme se přebrodili, pokračujeme nyní na takzvané „dráze lidstva“. Jak již řečeno, ti přemnoží, jimž nebylo přáno z příčin nade vši pochybnost závažných tuto velikou válku přežít, ti už nemohou postupovati s námi. Jsou zakopáni v zemi, po níž my na té dráze lidstva chodíme nebo jezdíme.

Myslím, že nikdo nepodceňuje okolnosti, že právě zůstal naživu on, kdyžtě zašli tak mnozí a mnozí jiní, kteří by rovněž s ochotou, ba mnohem raději byli živi dále. Již jsme se i my přeživší spočítali, jak se sluší na ty, kdo z těžké věci šťastně vyvázli; již byl učiněn součet obětí, který ukazuje, jaká přemíra lidí, kteří tu byli živi s námi, vedle nás zahynula všemi druhy smrtí, jaké je jen možno živé bytosti připravit a podstupovati. Že po tom všem zbyla ještě spousta lidí, to není na celé věci tak zvláštní, jako zvláštní a velice zajímavé je, že jsme to byli právě my, kteří jsme ještě živi. Právě tak jako kterýkoliv z těch, kdož ten krvavý cyklon nepřežili, právě tak mohl zajíti každýkoliv z nás. Právě tak mohlo se státi, že bychom my byli mohli zajít a ti mrtví že by byli dnes naživu místo nás.

Mohl bych býti vlastně mrtev já i ty i on, mohli bychom všichni vlastně býti mrtvi střelami, výbuchy a bajonety, vodou a ohněm, hladem a mrazem, nejrůznějšími druhy nemocí. Mohli jsme býti stejně tak mrtvi, jako jsme nyní živi. Jistě mnozí se o bezpečnost svého života s veškerou péčí a vynalézavostí přičinili a mnozí setkali se se šťastnými náhodami, jež jim byly ochranou, ale nebylo tu ničeho tak relativně absolutního, co by bylo komukoliv s plnou jistotou zaručilo, že nebude široce rozmáchnutou kosou smrti nějak zasažen.

Když do krajiny vtrhne povodeň, spěchá všechno tvorstvo na stromy a vršky, jež nebudou snad bouřícími vlnami zatopeny; vše za šíleného úprku a zuřivého boje o život útočí na vratký peň a úzký výstup, ke kterému se ještě nevzdala ječící hladina. V úděsu krčí se tvor na suchém místěčku, zajíkaje se tichem a třasem, zavíraje oči, klopě uši a skrývá dech v nejubožší naději, že utají takto celé své bytí před kvačícím neštěstím. A druhý, jenž nevidí a nechce než svůj život, shazuje slabšího, aby se usadil na jeho místě.

– Ti, kdož přežili. – Kdož mohli býti mrtví a vyvázli. Miláčkové náhody, šťastlivci, ti silní, ti slabí, kdož tajili svůj dech, aby jich ve svém divém letu nezahlédlo neštěstí, ti chytrí, ti velcí sobci, ti nicotní, ti nesmrtelní, ti blazí, kdož jsme všichni unikli z dýmající potopy ohně a krve a nemoci! Za námi zůstaly miliony mrtvých, za námi tápají slepí, belhají jednonoží a vyjí šílení. Všichni, pod nimiž se stébélko zlomilo, kdož padli do zátopy, kdož byli do ní hozeni.

A nyní my, utečenci smrti, kteří jsme stejně dobře mohli býti mrtví, pokračujeme na dráze lidstva. Prodáváme si svou práci a své zboží, sjednáváme si zábavu, stavíme život. Ještě se z nás cení smrt svým velmi studeným a strašným úsměvem, a nad ní se cení život po svém nenasytně, sobecky a dravě. Dva úsměvy, které nerozveselují a neposilují důvěrou.

Když Noemova archa přistála na Araratu a vody opadly, sestupovala z hory všechna zachráněná zvěř, pěkně od každé do páru, aby byl zachráněn rod. Pro nás všude byla potopa a všude Ararat. A sestupující do rovin již vysychajících, s údivem díváme se na sebe, setkávající se znovu s tvářemi ze dnů před potopou a ze dnů potopy. Šelmy a beránci, přežvýkavci a hadi, opice a upíři, holubice i supi, všechno popořádku a v dostatečném počtu, aby byl zachován druh. A z každé tváře se usmívá a šklebí život i smrt. Ustrašeně, hltavě, mírně, krutě i lhostejně, různě, jakkoliv, co spěcháme po dráze lidstva ať sami za sebe, či v nepořádných hloučcích, nebo pod komandem, pobízení horlivými pištcí a bubeníky, naslouchající hlasu vlastnímu i hlasům cizím.

Severus

Začasto přišlo mi na nejružnějších místech a za nejrozličnějších okolností myslet na lásku přátel, na lásku milenců i na lásku manželskou.

Neboť není pochybné, a přihází se toho dosti četné důkazy, že člověk, jakkoliv bývá zpravidla nepochopitelně zlý, je bytostí tím zvláštnější, že bývá schopen skutečné lásky. Ba někdy i miluje a nic za to nechce.

Jest nesporno, že i vojíni, kteří v nespočetných vojskách odcházeli do pole, aby tam neuvěřitelně trpěli, byli téměř všichni někým opravdu milováni a že se za nimi nesl veliký stesk. A taktéž i nemá robátka, která se rodí, aby rozmnožila náš počet, bývají milována, a rovněž i ti, kdož vcházejí do hrobu, opouštějíce tento svět. A co se týká mne nebo vás, též my jsme docela jak ti ostatní.

– Bylo to k poledni, kdy mužové, jimž jejich řemeslo nedopřává odebrati se na oběd domů, ohlížejí se po schodech, trámech a hromadách cihel, na nichž by před tváří celého světa pojedli svůj díl. Ženy spěchají donést jim oběd ještě teplý, opatrně proplouvajíce se svými taškami a ranečky množstvím, pečlivě se starajíce, aby nebyly nešikovny, aby nenarazily a nesklouzly, aby polévka se nerozlila.

Na jedné ruce nesla dítě a v druhé tašku; dnes schystala k obědu všechno, co zrovna má rád.

Hle, pluje obezřetněji než lodivoda přístavu hamburského!

Plavba tohoto spěšného, avšak obratného korábu končí se zdarem: připlul bez nehody i s veškerým nákladem. Manžel se ujímá tašky s obědem a klade ji vedle sebe. „Jez, ať ti nevystydne!“ Muž chápe se však dítěte a tiskne jeho svěží chladnou tvářičku k tváři své. Tiskne si je k tváři a dívá se zářivým pohledem do prázdna vpřed. Bylo nebe šedé, dlažba vlhká a stromky bez listí; bylo to v teplý zimní den, v době zimní, kdy není sněhu, v čase vánočním. Žena dívá se na manžela i na dítě a neví, koho z nich má raději. Nerozhodná, opakuje: „Jez, ať ti nevy-

stydne!“ Ted’ to však řekla snad druhá žena, neboť vedle jiný muž tisknul své dítě k tváři, odloživ stranou tašku s obědem. A pak byl tu ještě jeden stydnoucí oběd a ještě jiný muž a třetí žena, žena třetího z mužů, kteří tiskli si dítě ke tváři. Ani ona neví, koho má raději, muže, či dítě, jehož tlapky se chápou tátových uší. „Ted’ jez a dítě nech potom!“ Mužové byli oděni v kožích, zvyklí svírat v rukou železo; tři hrubí muži v kožích a s železem, tři šoféři. Bylo to na Václavském náměstí, v mírný zimní čas, v době vánoční. Poohlíželi se na sebe s pyšnou veselostí, měli to všichni stejné, nikdo horší, dítě u tváře a ženu, a vedle na zemi tašku s obědem.

Jez, ať jsi živ!

Lidé někdy dovedou nechat chleba a chápou se lásky. Hezká a vzácná věc jest láska, ze všeho nejsilnější a ze všeho někdy jediná. Sladká bývá láska milenců, lásky přátel neznám, a ze všeho nejnejnější může být láska manželů.

Když byl Severus ještě studentem, nikdo by byl v něm ničeho nehledal. Když byl ještě pobledlý a nevýrazným studentem, který se pilně obíral zeměpisem a dějinami, geologií, přírodopisem, archeologií a antropologií, když obdržel seminární cenu a cestovní stipendium, nikdo by tehdy nevysoudil více, než že je to dosti pilný a svědomitý hoch.

Severus neodchoval sny svého chlapectví na dobrodružných cestách Verneových, a přece ho pak viděli, celkem nevzhledného a pilného mladíka, kterak učí se jezdit na koni a užívatí střelných zbraní. Čeho míní dobývat a s kým chce se to bít? Severus se nestal vojákem a byl tomu zjevně rád; pilný student získal tak času. Získal času a brzo nadřel všechnu svou látku, zeměpis, dějiny a geologii, přírodopis a archeologii a hlavně antropologii, učenost širokou a nesrovnanou. Naučil se jízdu koňmo a střelbě do terče asi tak dobře a nijak lépe, než by se tomu naučil kdokoliv z nás. Severus toho mnoho o sobě nenamluvil; byl velmi oddán svému studiu a nikdo by v něm více nehledal. Dík svědomité pílì, kterou věnoval svým oborům, vykonal tak časně svůj doktorát. Hned po dosažení doktorátu oženil se Severus s dívkou, kterou měl rád.

Jmenovala se Edit.

S mladou ženou vydal se Severus do krajiny alžírské. Ano, do Afriky, a s ním byla Edit, dívka jeho srdce, jeho žena. Kdo by se bál jít se svou láskou do krajín i nejvzdálenějších, koho by netěšilo spočinouti s ženou milovanou třeba ve stínu datlovníku, pohledět s ní na Jižní kříž a přitisknouti ji blíže k sobě, když v noci vyjít šakalové za hřbitovy a domorodce straší Zuera a Chtaphlarait? I Edit zde byla šťastna, neboť svého mladého muže velmi milovala.

Severus přinesl z této cesty některé Příspěvky k etnografickým památkám severozápadní Afriky. Byla to jeho první cesta, základ dalších cest a díla životního. Severus věnoval se více historickým než etnografickým výzkumům Afriky; vábila ho nadevše temná minulost zemědělu nejtmavšího. Podniknul řadu cest, cenných a slavných objevitelství. S ním byla nejčastěji, ne však vždy, Edit, jeho žena.

Tak provázela ho v nebezpečnosti a odvaze po temných cestách, jako milující ženy provázejí muže cestami života.

Nyní již nebyli v květu mládí. Severovo dílo bylo veliké a zjednálo mu čest a zásluhu. Jest Severus jako lovec a zlatokop a jako by jím vládla nějaká virgule; pudí ho to, tuší, dohaduje se, nutká ho to hledati, co je skryto. Co je utajeno v stínu a v zemi, co zapomenuto v němém prachu pradávných časů. Ó dávné časy! Co z vás dnes ještě mluví ústy živých?

– Byli jste pobiti, vymřeli jste, z půdy zemské byli jste smeteni, dávní národové, vaše města vyhlazena, hroby se zemí srovnány a vaše kosti splynuly s větrem, vy dávní otcové našeho světa.

Severus toužil nalézti ztracená tajemství, jejichž stopy vycit'oval lépe, než uhaduje ohař. Zda viděti ještě v proudu ubíhavých vln dávná těla těch, kdož před věky tudy se ve spěchu brodili, hledajíce místa svých budoucích zahrad a měst? Zda slyšeti ještě jejich řeč a hlas v tichu poledním, v ševelu křovin a ve vání větru půlnočního? Kdo jest dnes ještě živ a tak stár, aby se na ně upamatoval? Zda ještě promluví? – Severus hledal paměť let dávno už uplynulých.

Severus miloval tu zem a národy, kteří jsou ještě živými dětmi staré země a v nichž ještě jsou přítomny vzpomínky toho života dávno už minulého. Tak je miloval, až se mu zdálo, že nikde jinde už nemůže žít.

„Je mi beznadějně smutno,“ pravil Editě, své ženě, jež ho provázela, „je mi trýzní navracet se z těchto krajín radosti a štěstí do zemí bídy, kde život se stal tupou disciplínou a mechanismem, kde umění je v odkvětu a věda schne v mrtvých schématech a kde ve znamení politiky pokleslo všechno v úplnou bezduchost. Zda není to jako cesta do hrobu?“

Severus znovu odcházel do země svého osudu a svých radostí. Provázela ho tam často Edit, jeho žena, ne však vždy. Byli oba sloučeni v nejhlubší lásce, v lásce milenců i v lásce manželů. Jaká byla jejich láska? „Koho bych měl vzpomínati než Tebe,“ tak psal jí Severus, „než Tebe, moje něžná družko, manželko bezpříkladně obětavá, jež jsi mi vždy – i když často bylo mi na dlouho od Tebe se odloučit –, jež jsi mi vždy osvětlovala cestu života a požehnání, provázejíc s radostně odříkavým úsměvem a s nadějí poutníka, který přicházel a odcházel. Tvůj milý úsměv byl mi úlevou v mnohé tak přetěžké hodině a Tvé smutky nejhoršími byly mého života.“

Nebyli již v květu mládí. A taková byla jejich láska; veliká láska milenců a manželů.

Byla to poslední cesta Severova, cesta nejslavnější a na výtěžcích nejbohatší. Tehdy ho neprovázela Edit, jeho milovaná, jeho žena. Severus odcházel po stopách ztracených tajemství.

Neboť veliká tajemství skryta jsou pod jazykem staré Etiopie! Komu se podaří rozvázati ten dětinně žvatlavý jazyk, jenž tak přísně se střeží prozradit zvěsti prastarých Otců, zanechavších svému plemeni svůj odkaz spolu s největším příkazem božského mlčení?

Nikdo už neví, co značí na skalách saharského Atlasu vyrytý obraz Berana a Buvola, Berana, jenž nese na svém krku ozdobu slunce. Rozmetány jsou již hroby Itheren, kteréžto jméno lépe hlasitě nevysloviti – leda by bylo jen šeptáno přes zrnka obilná, položená na jazyku šeptajícího –, protože právem jest báti se kletby, jež vznáší se nad strašným řemeslem krve. Neboť božská kletba trvá, ač není již sloupových hrobů Ithermaků, onoho plemene světlých vlasů a modrých očí, těch prastarých lovců, řemeslníků krve, zasvěcených vzývání Buvola Itherter a zasvěcených smrti, neboť zdar a budoucnost nebyly jejich. Střechy

chatrčí kabylských kryty jsou francouzskými cihlami a nemají dnes už těch krovů, jejichž písmo by mluvilo. Není jiných ani v Tirualu, kde domy v sobě tají Baerku, tajemství úkrytu vedoucího pod zem. Je třeba jít až do Ait Bou Mahdi, kde v základech svých domů žárlivě skrývají uchovaná svědectví, že starý lidský rod bydlil pod zemí, ze které při stvoření světa vzešel. Vyšel z nitra půdy jako prastarý Buvol, silný otec vší zvěře, kterou pobíjí smělý oštěp lovců, a jako sluneční Beran, mytický původce všeho živného zrna a úrody, na něhož ještě později potom rozpomínali se Egypťané obrazem slunečního Amona, boha beraní hlavy.

Ó, mocný, přemocný jest hlas slávy! Úchvatný jest zvuk její polnice a opojno skráním ve vání božského větru, jímž vzdouvá se její vlas a šat! Severus bude u cíle! Stojí na prazích tajemství a bude vpuštěn. Jemu dopřáno jest získati přátelství nedůvěřivých a vzbuditi odvahu úst váhajících, jemu jest dáno rozvázati mlčelivý jazyk, neboť ústa vázaná bázní ze zrazených tajemství jsou mu nakloněna.

Severus je na svých cestách ochráněn smrti, nebude, odvážný, zahuben na této temné zemi, jež do jeho rukou vkládá svá tajemství. Není jí cizincem; sklonil hlavu a sál na jejích ňadrech: a ona mluví jako ke svému dítěti. Stará Afrika promluvila.

Severus naslouchá: žízeň jeho duše se plní a ukájí. Je u cíle! Clona prastarých temnot trhá se před jeho zrakem a poodhalené znaky božské dávnosti z ní vyzařují. Severus naslouchá a zírá v dokonání své touhy, avšak do duše i očí stoupá mu ze srdce vzpomínka na Edit, lásku jeho života, milovanou ženu.

Bůh žehnej všemu, co stvořil! Krásný je Kasai a Kordofán, krásně je v Súdánu, krásně mezi Kabyly, mezi Mande i Mosi, krásně v zemi sahel-ské!

Hoooh! Dierra, Agada, Ganna, Silla! – Hoooh! Fasa!

Severus naslouchá. Otevírají se ztracená tajemství. Stařec, jenž pamatuje paměť svých praotců, promlouvá jejich slovy, obilná zrnka na jazyku. Nikdy nebylo tlumeněji šeptáno na shromážděních mužů, tajemství hlasu nejtiššího, jichž nesmí slyšeti žena, mumlání dávných

věků i jejich veliký zpěv. Severus naslouchá a jeho srdce ptá se po Edit, milované ženě.

Hoooh! Dierra, Agada, Ganna, Silla! – Hoooh! Fasa!

Úchvatno slyšeti! A živ jest Beran i Býk. Živá jejich stará plemena! V jejich zvěstech zjevuje se ona prapůvodní představa světa, kterou znala též předhistorická západní Evropa. Ohromující jednoty velikých počátků se odhalují. Severus je u cíle! Zírá a mezi zjeveními kreslí mu jeho srdce obraz Edit, milované ženy. Spatřuje její milé oči, tichý úsměv a slyší její sladce vážný hlas. Vidí její bílé lokty a duší mu prochází její drahý krok. Skvělé jest slunce Afriky, spanilé jsou zřítelnice žen kabylských, půvabný stín antilopy, krásné jsou prahy zlaté země Ofir³⁰! Úžasno jest zahlédnouti paprsky země starých bájí, ztracené země Atlantis! Severus je u cíle své touhy. Temná země mu sděluje svoje tajemství. – Jeho srdce ptá se však po Edit, po lásce Editině. – Ó, sladce, volně a vítězně je duši, když sláva pokynula! – Jeho srdce teskní však po Editě a ptá se, jaké jsou její zármutky, zda je živa a zdráva, zda snad nezemřela. Severus bojí se o její tichý úsměv a milý hlas a chvěje se v lásce a v úzkosti o dech milované ženy.

Hoooh! Dierra, Agada, Ganna, Silla! – Hoooh! Fasa!

– Severus vrací se ze svých objevů. Země jeho osudu promluvila a otevřela mu tajemství svých tajemství. Ted' už ví vše, za čím jeho duch se vzpínal a toužil! Neví však, a jeho srdce se zachvívá v něžném stesku, zda vskutku je živa Edit, a jeho oči, jimž dopřáno zřítí do hloubky věků, touží uzříti Edit.

Severus se navrácí. – Je červen, třešně už odkvetly a svěží vítr pohrává jejich korunami. Šumí obilí. Vlak spěchá lesy a lučinami. Vše jiskří. Na nebi třepí se bělostná oblaka.

Očekávala ho Edit, jeho žena. Je živa Edit! Vztahují k sobě ruce. Jest oděna skotskou sukní, klobouk je objat modrou stuhou a rukávy jejího živůtku měkce se zachvívají. Edit! Na jejím těle vidí Severus živý odlesk

³⁰ Starozákonní země, z níž lodě krále Šalamouna vozily drahokamy, zlato, vzácné dřevo a jiné bohatství. *Pozn. red.*

její mladé krásy, zří její milé oči a něžný úsměv, slyší její sladce vážný hlas. Žena jeho lásky, milovaná!

V zahradě počínaly rozkvétati růže; květy léta a štěstí. Severus vstupuje do svého domu; po jeho boku je Edit, jeho žena: její úsměv a její hlas: její láska. Severova prsa dmou se nejvyšším štěstím. Jeho nitro se rozčeřilo náhlým hnutím: přišlo mu vzpomenouti neskonalé dobroti-vosti boží ve velikém díkůvzdání.

Okradli chudého

Věnováno Josefu Florianovi³¹ ze Staré Říše

Nono!

Což je vůbec možno okrásti Chudého?

Zajisté, vyskytlo se už na světě dosti šikovných zlodějů. Ba mluvilo se někdy i o takových, kteří dovedli slepici tak zručně ukrásti vejce z těla, že toho ani ta slípka nepozorovala. Podařilo se však už někomu vstrčiti do kapsy severní záři a vzítí listopadovému dešti jeho mokrost?

Je možné vzítí bohatci jeho bohatství a zanechat mu chudobu. Je možno dáti Chudému bohatství a zbaviti ho tak chudoby, tu však Chudý, stávaje se bohatcem, přestává býti Chudým a nemůže už býti jakožto Chudý okraden. Lze ovšem okrásti Chudého o chudobu a zanechat mu jen nouzi; lze Nuzného okrásti o nouzi a zanechat mu jen bídu; lze Bědného okrásti i o bídu a zanechat mu náruč boží.

Jak viděti, Chudému, i když je okraden, vždy ještě zbývá. Neboť velmi rozsáhlé jsou statky Chudého a po celém světě prostírá se jeho usedlost. Na světě tolik věcí náleží Chudému, že Chudý nedává si zhola práce jich stříci a zanechává je netečně komukoliv v plen.

Je uprostřed všeho svého majetku nesmírně netečný. Zda jste to neviděli, s jakou lhostejností nechal si od nadaného mladíka vyrazit zabeďné okno své jizby, aby z této posupné díry byla prostrčena pěst rozčilených ochotníků, kteří tudy hrozili palácům bohatců a pak odešli, zanechavše v pelechu Chudého okno vyražené a smrad svých sportovních faječek. Chudý seděl, ani se nepohnul, seděl nevšímavě, když přišli i když odešli, nepozorný ke hluku i škodě.

³¹ Josef Florian (1873–1941), vydavatel, katolický myslitel, literát a překladatel z francouzštiny a angličtiny. *Pozn. red.*

Či nebylo věrojatně spatřeno, jak nepodařený poeta veřejně hrabal se svým pérem v jeho hradech, kdákaje, že něco našel. Tu bylo i spatřeno, že Chudý sedí ve svém koutě nepohnut a nevšímavý, ruce položeny na kolenou, a že se o svůj majetek nehlásil.

A nepříhodilo se, že odvážný jinoch, poddávaje se velikému žáru svého ducha, sebral kornatou botu Chudého?

Byla to bota nejvšš rozbitá, rozežraná prachem a blátem, někdejší vojenské baganče. Vidělo se, že tento vášnivý jinoch, uzřev Lýdii, patnáctiletou dceru bohatého továrníka, ana se vrací z hodiny klavíru, otloukl jí bez zřejmější sociální příčiny toto baganče o zuby. Zahodiv botu Chudého utíkal potom z místa činu. Tu bylo též spatřeno, že i tehdy setrval Chudý ve své nevšímavé nehybnosti, o ztrátu své boty pranic se nestaraje.

Neboť Chudý má velmi mnoho bot, bot všeho druhu a fazon, má mnohem více všelijaké obuvi než bohatý. Chudý má boty nejružnější po celém světě; jeho šaty i boty jsou ve všech vetešnictvích, černých koutech a půdách, na smetištích, popelištích a ve škarpách celého světa. Co mu záleží na jedné botě, byť to byla i bota ještě pro Chudého dobrá dost?

Velmi rozsáhlá je chudost Chudého. Jeho statky rozprostírají se po celém světě a ani za celý život jich nikdy pěšky neprojde. Jeho jsou všechny oprýskané a zřícené zdi i vlhké kouty, jeho jsou červený měsíc, hvízdající vítr a studené soumraky. Jeho jsou všechny kostrbaté, blátivé a prašné cesty, jemu náležejí všechny pusté krajiny.

Jeho je všechno nepotřebné a pohozené, jeho jsou všechny chromé prsty i všechna mírnost mláďat, jeho je vše, co se trápí a stůně, nechť je to zvíře, člověk, či květina, vše, co zachází stářím, co se nerozvil a co zachází. Jeho jsou všechny okoralé kůrky, řídké polévky a šedivé bryndy tohoto světa; jeho jsou neduživá kuřata všech dvorů a ptáčata všech hnízd, všechno, co vypadlo pro život příliš malé a slabé. Jeho vlastnictvím jsou však i veliké rány, dlouhé nepohody, všechny nesplňující se naděje, umlkání odbíjených hodin a rovněž i vše, oč jiný nestojí. Růže, která se nerozvila, jest jeho, i sedmikráska stonku příliš tenkého a vláč-

ného, která v písku vadne, je květinou z jeho rozsáhlých zahrad. Brouk, jehož slupka práchniví v hnědé trávě, byl zvířetem z jeho stájí. Jeho statky nejsou jen v nemocnicích a chatrčích, nýbrž i v palácích bohatců. Žádné pozemkové knihy, žádné výkazy a inventáře nejsou tak veliké, aby pojaly vše, co jest Chudého.

Stvořitel sám udělil mu toto širé majetnictví. I vládne Chudý nad těmi svými statky, sedí uprostřed nich nehybný jako kámen či jako modla, ruce položené na kolenou, podobně asi jako sám Stvořitel, jehož myšlenkami je zadumán.

Jeho majetek je tak širý a rozlehlý, že Chudému netřeba ho už ani stříci.

Co mu záleží na okně vyraženém, na roztrhaných hadrech a na jedné zavlečené botě? Má jich všude na světě v nadbytku. Jemu netřeba dbáti, je-li někde okraden. Sedí dále nehybně a nevšímavě, lhostejný k výtržníkům a ochotníkům, kteří se kydají v jeho majetku.

Kdyby měl býti pořádně okraden, tu by bylo třeba ukrásti mu z mozku jedině tu těžkou myšlenku Stvořitelovu, jíž je Chudý tak hluboce zadumán.

Ediční poznámka

Při zpracování textu jsme se řídili aktuálním zněním pravidel českého pravopisu, upravili jsme interpunkci a opravili tiskové chyby. Sjednotili jsme kvantitu samohlásek (např. *milión/milion, galérie/galerie*) ve prospěch jejich krátké, dnešními pravidly preferované podoby. Respektovali jsme však stylové, morfologické a lexikální zvláštnosti původního Čapkova textu, např. jsme s ohledem na styl ponechali autorovo nejednotné používání slovesné koncovky *-ti*.

Pro snazší čtenářovu orientaci jsme dobové nebo zastaralé výrazy opatřili vysvětlivkami, umístěnými do poznámek pod čarou.

Redakce MKP

Život a doba spisovatele Josefa Čapka v datech

1887

Narozen 28. března v Hronově. Otec MUDr. Antonín Čapek (1855–1929), matka Božena, rozená Novotná (1866–1924). Sourozenci: Helena (1886–1961), provdaná Koželuhová, ovdověla, od roku 1930 provdaná Palivcová; Karel (1890–1938), ženatý od roku 1935 s Olgou Scheinpflugovou.

1892–1903

Do roku 1900 navštěvuje obecnou a měšťanskou školu v Úpici. V roce 1903 absolvuje německou dvouletou odbornou školu tkalcovskou ve Vrchlabí a následně pracuje rok jako dělník v úpické továrně F. M. Oberländera.

1904

Natrvalo se stěhuje do Prahy, kde studuje na Uměleckoprůmyslové škole.

1910

Seznamuje se se svou budoucí ženou Jarmilou Pospíšilovou a na podzim odjíždí do Paříže. Zde navštěvuje Colarossiho akademii. Společně s Karlem Čapkem v Paříži rozepsali první verzi dramatu Loupežník.

1911

Vrací se s bratrem ze společných cest po Evropě a po rozbrojích ve spolku Mánes se stává jedním ze zakladatelů Skupiny výtvarných umělců. Později rediguje jejich Umělecký měsíčník a o rok později i měsíčník Mánes.

1917–1921

Pracuje jako redaktor v Národních listech a do roku 1939 i Lidových novinách.

1918

Patří k zakládajícím členům výtvarně umělecké skupiny Tvrdošijní.

1919

3. května se po devítileté známostižení s Jarmilou Pospíšilovou.

1939

1. září je zatčen a uvězněn gestapem, 9. září je převezen do koncentračního tábora Dachau a 26. září do Buchenwaldu. Zde od roku 1941 pracuje v malířské a písmomalířské dílně.

1942

26. června je přemístěn do koncentračního tábora v Sachsenhausenu, kde opět pracuje v malířské dílně. Tajně překládá anglickou, španělskou a norskou poezii. V prosinci píše svou první rozsáhlou báseň Za bratrem Karlem.

1945

25. února je převezen do tábora v Bergen-Belsenu. Zde umírá na skvrnitý tyfus. Přesné datum smrti ani skutečné místo posledního odpočinku Josefa Čapka neznáme, jeho symbolický hrob se nachází na Vyšehradském hřbitově v Praze.

Vzhledem k tomu, že se tělesné ostatky Josefa Čapka nikdy nenašly, probíhalo řízení o prohlášení za mrtvého, na jehož konci bylo roku 1948 stanoveno úřední datum úmrtí na 30. dubna 1947.

První vydání knih Josefa Čapka

1911

– Lásky hra osudná (společně s Karlem Čapkem)

1916

– Zářivé hlubiny a jiné prózy (společně s Karlem Čapkem)

1917

– Lelio

1918

– Krakonošova zahrada (společně s Karlem Čapkem)

1920

– Nejskromnější umění

1922

– Ze života hmyzu (společně s Karlem Čapkem)

1923

– Pro delfína

1923

– Země mnoha jmen

1927

– Adam Stvořitel (společně s Karlem Čapkem)

1929

– Povídání o pejskovi a kočičce, jak spolu hospodařili a ještě o všelijakých jiných věcech

1930

– Stín kapradiny

1932

– Dobře to dopadlo aneb Tlustý pradědeček, lupiči a detektivové

1935

– Jak se dívat na moderní obrazy

1936

– Kulhavý poutník

1938

– Umění přírodních národů

1946

– Básně z koncentračního tábora (vydáno posmrtně)

1947

– Psáno do mraků (vydáno posmrtně)

1954

– Povídejme si, děti (vydáno posmrtně)

Josef Čapek

Lelio a Pro delfína

Edice Bratři Čapkové
Obálka Alena Kubíková
Redakce Jaroslava Bednářová

Vydala **Městská knihovna v Praze**
Mariánské nám. 1, 115 72 Praha 1

V MKP 1. vydání
Verze 1.0 z 19. 1. 2018

ISBN 978-80-7587-566-2 (epub)
ISBN 978-80-7587-567-9 (pdf)
ISBN 978-80-7587-568-6 (prc)
ISBN 978-80-7587-569-3 (html)